

Masterproef Politieke Communicatie

**Titel Masterproef:
'Waarom beantwoordt hij de vraag niet?!'**

Naam student: Inigo Beeker

**Promotor: Prof. Dr. C. de Landtsheer
Verslaggever: Prof. Dr. K. de Swert**

Master Politieke Communicatie (www.politiekecommunicatie.be)
Rolnummer student(e): 20160735
Faculteit Politieke en Sociale Wetenschappen
Academiejaar 2016-2017

Waarom beantwoordt hij de vraag niet?

Metaforen van politici en hun vraagontwijkende antwoorden. Een casestudy van de Nederlandse Tweede Kamerverkiezingen in 2017.

Voorwoord

ASSCHER (PvdA): ‘we weten allebei dat dit nog geen begin van een antwoord op mijn vraag was’.

BUMA (CDA): ‘dan heb ik in ieder geval een vraag beantwoord die niet gesteld is. Dat is ook weer mooi meegenomen.’

ASSCHER (PvdA): ‘ik heb een aantal jaren achter die tafel [regeringstafel] gestaan, dus ik weet wel hoe je dat doet.’

BUMA (CDA): ‘blijkbaar kun je het ook leren achter deze tafel [voor fractiewoordvoerders]. Ik zal ook maar meteen de vervolgvraag beantwoorden, dat is een andere stijlfiguur in deze Kamer’.

Op 17 mei 2017, terwijl ik in de afrondende fase van mijn scriptie zat, keek ik naar een debat in de Tweede Kamer. Het onderwerp van gesprek was de mislukte onderhandeling tussen VVD, CDA, D66 en GroenLinks om tot een coalitie te komen. Bovenstaand fragment geeft iconisch weer hoe de fractievoorzitters hun best deden om elkaars vragen te ontwijken – precies het onderwerp waarover ik een half jaar geleden besloot mijn scriptie te schrijven.

Naast een wederzijds ‘wedstrijdje’ vragen ontwijken, probeerden de lijsttrekkers elkaar te overtreffen in het gebruiken van de mooiste woorden, uitdrukkingen en – in het belang van dit onderzoek – metaforen. Een veelgebruikte metafoor voor een coalitie was ‘het huwelijk’: een huwelijk tussen partijen die ideologisch te veel van elkaar verschillen, is gedoemd te mislukken. Alexander Pechtold had een venijnige reactie paraat:

ROEMER: ‘een huwelijk met een neoliberale partij als de VVD is gedoemd te mislukken. Daarom wil ik een huwelijk met andere, christelijk-linkse, partijen’.

PECHTOLD: ‘wat hebt u gedaan om deze optie te verkennen? Je kunt naar de ambtenaar van de burgerlijke stand gaan – informateur Schippers in dit geval – om daar het overleg te beginnen of je met iemand een huwelijk wilt sluiten. Maar meestal gaat daaraan een periode vooraf’.

In deze thesis onderzoek ik de combinatie van deze twee retorische instrumenten: het geven van vraagontwijkende antwoorden *door middel van* het gebruiken van metaforen.

Een speciaal woord van dank richt ik aan Christ’l de Landtsheer en Peter Bull voor hun creatieve idee voor dit onderwerp en voor hun feedback op mijn onderzoek.

Ik wens u veel leesplezier.

Inigo Beeker

“Politicians have an unenviable reputation for equivocation: they are often castigated as slippery or evasive, the sort of people who will never give a straight answer to a straight question.”

(Peter Bull, 2008)

Abstract

Voor politici is het nuttig om vragen te ontwijken (equivocatie) als geen enkel potentieel antwoord op een vraag positieve gevolgen heeft. Het nadeel is echter dat equivocatie vaag, impliciet en/of ambigu kan zijn. Interviewers kunnen dit benadrukken door de aandacht erop te vestigen. Een ander retorisch middel is het gebruiken van metaforen. Metaforen versterken een tekst doordat ze tot de verbeelding spreken en een inhoudelijke redenering in zich 'dragen'. De centrale gedachte van dit onderzoek is dat vraagontwijkende antwoorden sterker zijn als politici daarvoor een metafoor gebruiken. In de praktijk blijken de onderzochte politici inderdaad meer metaforen te gebruiken bij vraagontwijkende antwoorden (N = 503). Ze lijken dit echter niet bewust te doen: de kracht van de metaforen neemt niet toe ten opzichte van reacties die de vraag wél beantwoorden. Vervolgonderzoek moet uitwijzen of deze resultaten ook in andere contexten gelden en of politici bewust metaforen gebruiken voor equivocatie.

Sleutelwoorden: equivocatie, vraagontwijkende antwoorden, metaforen, metaphor power index, Tweede Kamerverkiezingen 2017

--

For politicians, it can be useful to avoid questions (equivocation) if no potential answer to the question is likely to have positive consequences. The problem is, however, that equivocation can be vague, implicit and/or ambiguous. Interviewers can emphasize these disadvantages by paying attention to it. Using metaphors is another rhetoric tool in political interviews. Metaphors can strengthen a text, because they are figurative and function implicitly as a reasoning device. The central assumption of this thesis is that equivocal answers are stronger when politicians use a metaphor. The empirical data confirm the hypothesis that politicians use more metaphors in equivocal answers than in non-equivocal answers (N = 503). However, they do not seem to do this on purpose: the metaphor power does not increase compared with non-equivocal answers. Future research is therefore needed to investigate this topic in other contexts and to analyse the (possible) deliberativeness of using metaphors for equivocation.

Keywords: equivocation, avoiding questions, metaphors, metaphor power index, Dutch parliamentary elections 2017.

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
Abstract	4
1. Onderzoeksopzet	6
1.1. Inleiding	6
1.2. Probleemstelling.....	6
1.3. Relevantie.....	7
1.4. Leeswijzer	7
2. Literatuuronderzoek	8
2.1. Metaforen	8
2.2. Equivocation	11
2.3. Conclusie metaforen-equivocation	15
3. Onderzoeksmethoden	16
3.1. Dataverzameling.....	16
3.2. Data-analyse	17
3.3. Kwaliteitscriteria.....	19
4. Resultaten	21
4.1. Metaforen	24
4.2. Equivocatie	28
4.3. Overlap equivocatie – metaforen	34
4.4. Duiding resultaten	41
5. Conclusie	45
5.1. Beantwoording deelvragen	45
5.2. Beantwoording hoofdvraag.....	47
6. Discussie	48
6.1. Generaliseerbaarheid.....	48
6.2. Vervolgonderzoek	48
7. Bibliografie	50

1. Onderzoeksopzet

1.1. Inleiding

1.1.1. Aanleiding

Waarschijnlijk kent iedereen het volgende gevoel van frustratie. Een politicus krijgt een vraag in een interview en geeft een reactie zonder de vraag te beantwoorden. Hij draait er behendig omheen – soms onopvallend, maar vaak ook opvallend. De kijker, lezer of luisteraar blijft dan achter met de bedenking: ‘waarom beantwoordt hij de vraag niet?!’.

Tijdens een gastcollege van Peter Bull kwam dit onderwerp, ‘equivocation’, ter sprake. Sinds de jaren ’80 (Bavelas, 1998) is er experimenteel en empirisch onderzoek gedaan naar vraagontwijkend antwoordgedrag van politici en ‘normale’ mensen. Toch ontbreken er ook puzzelstukken in het onderzoek. Zo is de combinatie van equivocatie door het gebruik van metaforen nog niet onderzocht, concludeerde Bull tijdens het college. Met dit onderzoek probeer ik deze twee onderzoeksdomeinen te combineren en in te springen op dit ‘gat’ in de wetenschappelijke literatuur over equivocatie.

1.1.2. De verkiezingen

De casus van dit onderzoek zijn de Nederlandse Tweede Kamerverkiezingen in 2017. Sinds de vorige verkiezingen in 2012 bestond de regering uit de liberale VVD en de sociaaldemocratische PvdA. In de peilingen in de maanden vóór de verkiezingen leidden echter de extreemrechtse PVV van Geert Wilders en de VVD van Mark Rutte. Tijdens de verkiezingscampagne werd het verschil met drie andere partijen kleiner – het christendemocratische CDA, de sociaalliberale D66 en het links-progressieve GroenLinks. Uiteindelijk (Kiesraad, 2017) werd de VVD de grootste partij (33 van de 150 zetels), gevolgd door de PVV (20), CDA (19), D66 (19) en GroenLinks (14). De PvdA zakte van 38 naar 9 zetels.

1.2. Probleemstelling

Zoals in het literatuurhoofdstuk van dit onderzoek besproken terugkomt, kan equivocatie – kortgezegd het geven van vraagontwijkende antwoorden – nuttig zijn voor politici. In situaties waarbij ieder direct antwoord van de politicus op de vraag negatieve gevolgen zou hebben, kan het ontwijken van de vraag een oplossing zijn (Bavelas, Black, Bryson, & Muller, 1988). Wanneer het echter overduidelijk is dat de politicus een vraag probeert te ontwijken en de journalist doorvraagt, kan een vraagontwijkend antwoord zich ook tegen de politicus keren (Bull, 2000).

Ook het gebruik van metaforen kan voor een politicus zeer gunstig zijn. Metaforen spreken tot de verbeelding (Lakoff & Johnson, 1980) en dragen een impliciete redenering (Steen, 2008) in zich: zo maakt een goede metafoor duidelijk wat het probleem is en wat de mogelijke oplossing is. Niet iedere metafoor is even nuttig: de kracht van een metafoor hangt (Lakoff & Johnson, 1980) af van de frequentie, originaliteit en overtuigingskracht ervan. Het gebruik van een metafoor kan dus een krachtig overtuigingsmiddel zijn voor een politicus.

Uit deze twee constatering volgt de verwachting dat vraagontwijkende antwoorden extra krachtig zijn als ze de vorm van een metafoor aannemen. In deze scriptie onderzoek ik dit door de verwachting te toetsen aan de empirie.

1.2.1. Doel- en vraagstelling

De doel- en vraagstelling vloeien voort uit de geschetste probleemstelling. De doelstelling is confirmerend van aard, omdat ik op zoek ga naar de bevestiging of ontkrachting van mijn theoretisch gebaseerde verwachting. De vraagstelling valt uiteen in een theoretische en twee empirische deelvragen.

1.2.2. Doelstelling

Inzicht krijgen in de manier waarop politici gebruik maken van metaforen om vraagontwijkende antwoorden te geven.

1.2.3. Hoofdvraag

Op welke manier gebruiken lijsttrekkers van politieke partijen metaforen om vraagontwijkende antwoorden te geven bij de Nederlandse Tweede Kamerverkiezingen van 2017?

1.2.4. Deelvragen

1. Waarom zouden politici gebruik moeten maken van metaforen om vraagontwijkende antwoorden te geven in politieke interviews? Theoretische uiteenzetting en hypothesen.
2. Hoe maken politici gebruik van metaforen en van vraagontwijkende antwoorden in politieke interviews? Beschrijving van het gebruik van metaforen en het gebruik van equivocatie.
3. Hoe maken politici gebruik van metaforen om vraagontwijkende antwoorden te geven in politieke interviews? Beschrijving van de empirische overlap tussen het gebruik van metaforen en equivocatie.

1.3. Relevantie

1.3.1. Maatschappelijke relevantie

Zoals gezegd en zoals in het theoretisch kader uitgebreider aan bod komt, kan het voor politici zeer nuttig zijn om vraagontwijkende antwoorden te geven met behulp van metaforen. Voor hen kan dit onderzoek daarom bruikbare inzichten bieden om hun retorische kwaliteiten te verbeteren. Daarnaast kunnen journalisten en analisten de inzichten uit dit onderzoek gebruiken om antwoorden van politici beter te duiden. Een vraagontwijkend antwoord hoeft namelijk geen zwaktebod te zijn, het kan ook een bewust gekozen, verstandige strategie zijn.

1.3.2. Wetenschappelijke relevantie

Er is veel onderzoek gedaan naar beide wetenschappelijke deeldomeinen van dit onderzoek – het gebruik van equivocatie en van metaforen als retorisch middel. Voor zover Peter Bull, Christ'l De Landtsheer en ik (Bull, 2 november 2016) weten, is er nog geen onderzoek gedaan naar de overlap tussen deze twee deeldomeinen. Dit onderzoek vult dus een gat in de wetenschappelijke literatuur op. Aangezien er vanuit beide deeldomeinen veel kennis is verzameld, is het mogelijk om – op basis van die kennis – hypothesen op te stellen over de overlap ertussen. Dat maakt dit een confirmatief onderzoek, waarin ik op zoek ga naar bevestiging of ontkrachting van de hypothesen.

1.4. Leeswijzer

In het tweede hoofdstuk komt de theorie van dit onderzoek aan bod. Op basis van wetenschappelijke literatuur over equivocatie en metaforen, stel ik hypothesen op. In het derde hoofdstuk bespreek ik de methoden van onderzoek. Achtereenvolgens beschrijf ik de methoden van dataverzameling, data-analyse en de kwaliteitscriteria van wetenschappelijk onderzoek. Het vierde hoofdstuk is het resultatenhoofdstuk. Daarin geef ik een feitelijke beschrijving van de bevindingen en duid ik die resultaten op basis van de inzichten uit de literatuur. Ik sluit het onderzoek af met een conclusie waarin ik de vraagstelling beantwoord en met een discussie over de beperkingen van het onderzoek en suggesties voor toekomstig onderzoek.

2. Literatuuronderzoek

Het theoretisch kader bestaat uit een uiteenzetting van de twee kernconcepten van het onderzoek, het gebruik van equivocatie en metaforen in politiek. Het doel van het theoretisch kader is om de theorieën te combineren en te komen tot een analysekader om de data van het onderzoek te analyseren.

2.1. Metaforen

2.1.1 Wat zijn metaforen?

Stijlfiguur

Metaforen zijn in de eerste plaats stijlfiguren – een manier van spreken die afwijkt van de normale spreekstijl, om een bepaald effect te bereiken. Vanuit meerdere benaderingen in de communicatiewetenschap is er onderzoek gedaan naar het gebruik van stijlfiguren, waarbij de metafoor steevast besproken wordt als één van de belangrijkste stijlfiguren. Chandler (2007) duidt vanuit een semiotisch perspectief vier ‘master tropes’ of meester-stijlfiguren aan, namelijk ironie, metaforen, synecdoche en metonymie. Deze master tropes vormen volgens hem hét systeem van stijlfiguren dat mensen gebruiken om de wereld in taal te ‘vatten’.

Sommige stijlfiguren zijn gebouwd op ‘excessive regularity’, overdreven regelmaat (Burgers, Konijn, Steen, & Iepma, 2015). Denk hierbij aan het gebruik van rijm, alliteratie of metonymie. Andere stijlfiguren, zoals ironie en metaforen, zijn juist gebouwd op een verschil tussen letterlijke (literal) en bedoelde (intended) betekenis. Bij ironische uitspraken is er sprake van een tegenstrijdige betekenis tussen de letterlijke en bedoelde uitspraak, terwijl er bij metaforen juist sprake is van gelijkenis tussen de letterlijke en bedoelde uitspraak (Burgers et al., p. 518). Uit dit onderscheid volgt de vraag hoe het concept ‘metafoor’ te definiëren is.

Definities

(Lakoff & Johnson, 1980), die een zeer invloedrijk boek hebben geschreven over metaforen, definiëren metaforen als: ‘cross-domain mappings, which means that elements from a source domain are mapped onto a target domain’. Er is dus sprake van twee domeinen binnen een metafoor, waarvan elementen van het ene domein worden geprojecteerd op het andere. Een vaak terugkerende metafoor is volgens hen bijvoorbeeld ‘tijd is geld’ of ‘discussie is oorlog’. De target domains (tijd en discussie) worden dus beschreven in termen van de source domains (geld en oorlog), waarbij het aan de ontvanger is om de gelijkenissen te achterhalen. (De Landtsheer, 2015) spreekt daarom over ‘iets begrijpen in termen van iets anders’.

Deze definiëring lijkt algemeen geaccepteerd te zijn, hoewel sommige critici de nadruk op bepaalde elementen van het concept leggen. Burgers, Konijn en Steen (2016) zien metaforen bijvoorbeeld als een vorm van framing die zij ‘figurative framing’ noemen, figuratief taalgebruik dus. De Pragglejaz Group (2007) en Steen (2015) benadrukken het effect van metaforen dat zij ‘changing perspective’ noemen, doordat een metafoor het perspectief op een ‘target domain’ kan veranderen. (Martin, 1988) spreekt ten slotte over metaforisch taalgebruik als er een mismatch is tussen ‘a verb and its arguments’. Het kernelement uit de definitie van Lakoff en Johnson – dat metaforen ‘cross-domain mappings’ zijn, blijft echter altijd overeind.

2.1.2. Soorten metaforen

Vorm van metaforen

In de grote hoeveelheid literatuur over metaforen worden meerdere soorten metaforen beschreven. Een metafoor kan op zichzelf namelijk ‘conventional’ (gebruikelijk) of ‘novel’ (nieuw) zijn – zie bijvoorbeeld Martin (1988) of Burgers, Konijn, Steen & Iepma (2015). Gebruikelijke metaforen zijn al

verankerd in ons taalgebruik en worden daardoor op een andere manier verwerkt dan nieuwe, meer creatieve of originele metaforen. De betekenis van gebruikelijke metaforen is al bekend (gecategoriseerd) waardoor ontvangers ze 'by categorization' interpreteren, terwijl nieuwe metaforen nog actief begrepen en vergeleken moeten worden en ontvangers ze daarom 'by comparison' interpreteren (Bowdle & Gentner, 2005).

In het verlengde hiervan maakt (De Landtsheer, 2015) een onderscheid tussen drie maten van intensiteit van een metafoor: een metafoor is zwak (weak), gemiddeld (average) of sterk (strong). Een zwakke metafoor is vergelijkbaar met de hiervoor besproken conventionele metafoor. Hoe abnormaler, zeldzamer, origineler en verrassender een metafoor is, hoe sterker (De Landtsheer, 2015: p. 211). Sterke metaforen zijn vergelijkbaar met novel metaphors, gemiddelde met 'discourse metaphors' (Zinken, 2007). Deze gebruikelijke metaforen komen voort uit het bekende discours in een maatschappij – bijvoorbeeld de staat als 'huis' met fundamenten en verdiepingen, of een coalitie als een reis met hoogte- en dieptepunten.

(Steen, 2015) maakt bovendien het onderscheid tussen directe en indirecte metaforen. Directe metaforen wijzen direct naar het verband tussen source domain en target domain, terwijl indirecte metaforen een aanvullende actie vragen om de bedoelde betekenis te begrijpen. Hij spreekt in dit verband ook over 'unconscious metaphors' tegenover 'deliberative metaphors'. Deliberatieve metaforen laten de geadresseerde geen andere keuze dan bewuste 'cross-domain mapping'. Metaforen die onbewust verwerkt worden, zijn vaak gebruikelijke en indirecte metaforen. Metaforen die deliberatief verwerkt worden, zijn juist vaak nieuwe en directe metaforen.

Inhoud van metaforen

Naast deze meerdere vormen van metaforen, zijn ze ook inhoudelijk van elkaar te onderscheiden. Zo maken Lakoff & Johnson (1980) het onderscheid tussen orientational metaphors, ontological metaphors en structural metaphors. Oriëntatie metaforen zijn bijvoorbeeld 'more is up', 'control is up' en 'good is up'. Ontologische metaforen zijn bijvoorbeeld 'ideas are entities', 'words are containers' en 'vitality is a substance'. Structurele metaforen gaan over structurele gedragingen, zoals 'understanding is seeing' en 'life is a gambling game'. Iedere metafoor benadrukt een ander aspect van het abstracte concept dat het target domain is.

De Landtsheer ((2009), (2015)) maakt daarnaast onderscheid tussen zes soorten metaforen, die oplopen in kracht. Ten eerste zijn er populaire metaforen, die verwijzen naar de alledaagse en materiële realiteit. Ten tweede zijn er natuurmetaforen, die over natuurlijke fenomenen gaan. Ten derde zijn er politiek-technische metaforen, bijvoorbeeld over intellect of mechaniek. Ten vierde zijn er onheilmetaforen, over geweld of rampen. Ten vijfde zijn er dramametaforen, die gaan over sport, drama, of geschiedenis. Ten slotte zijn er de lichaamsmetaforen, die het target domain medisch vergelijken met het menselijk lichaam, ziektes of zelfs de dood (De Landtsheer, 2015).

2.1.3. Gebruik van metaforen

Verbeeldend

Dit brengt ons bij de vraag waarom je metaforen zou gebruiken als politicus. (Lakoff & Johnson, 1980) stellen dat metaforen niet enkel een taalkundig fenomeen zijn. Metaforen zitten in ons denken: ze bepalen en structureren ons denken over de wereld. (Lakoff, 2004) voegt daar in zijn boek 'don't think of an elephant' verbeeldend aan toe dat metaforen niet tegen te houden zijn – wie heeft er immers niet aan een olifant gedacht bij het lezen van de titel? Metaforen zijn dus een vorm van figuratieve taal die een inhoudelijke boodschap 'draagt' – het gaat over 'hoe' iemand iets zegt, niet over 'wat' iemand zegt (Burgers, Konijn en Steen, 2016: p. 412).

In het kader van perceptiepolitiek – politieke verkiezingen gaan steeds meer over perceptie en steeds minder over inhoud – zijn metaforen volgens (De Landtsheer, De Vries, & Vertessen, 2008) bovendien nuttig als ‘soundbite’. Metaforen zijn vaak korte teksten, spreken tot de verbeelding, kunnen emoties overbrengen en overtuigen, maar tegelijkertijd ambigu zijn. Dit in tegenstelling tot lange redeneringen met inhoudelijke argumenten en cijfers die lastiger over te brengen zijn en vaak meer tijd kosten. Politici kunnen de aandacht en sympathie van kiezers krijgen met metaforen.

Redenerend

Naast het aanspreken van kiezers, werken metaforen ook als overtuigingsmiddel: een metafoor werkt redenerend en verbeeldend. Net als een frame heeft een goede metafoor een verhaal in zich en dient het dus als ‘reasoning device’ (Burgers, Konijn, Steen, & Iepsma, 2015). Neutelings en Jansen (1999) voegen daaraan toe dat goede metaforen een argumentatie in zich dragen, een situatie problematiseren en tegelijkertijd een oplossing suggereren. Metaforen zijn niet alleen een vorm van figuratieve framing, ze kunnen als reasoning device een verhaal met een redenering in zich dragen (Burgers, Konijn, Steen, & Iepsma, 2015).

Steen (2008) beschrijft in dit kader, in navolging van Ortony (1975) drie functies van het gebruik van metaforen. Ten eerste dienen metaforen om gaten in onze taal op te vullen en problemen te benoemen – ‘naming’ door ‘metaphors in language’. Ten tweede dienen metaforen om betekenis te geven aan situaties of concepten – ‘framing’ door ‘metaphors in thought’. Ten derde bieden metaforen een alternatief perspectief voor een onderwerp of discussie – ‘perspective changing’ door ‘metaphors in communication’.

2.1.4. Onderzoek naar metaforen

Meerdere benaderingen

In onderzoek naar metaforen zijn meerdere benaderingen te vinden. De (Pragglejaz Group, 2007), een groep die speciaal is opgericht voor onderzoek naar metaforen, heeft een procedure beschreven – de Metaphor Identification Procedure. Zij onderscheiden de contextuele betekenis van een metafoor van de basis betekenis en onderzoeken zeer specifiek of ieder woord metaforisch wordt gebruikt. Ze noemen dit zelf een ‘maximal approach’ die staat tegenover de ‘minimal approach’. (Martin, 1988) maakt een ander onderscheid, namelijk tussen onderzoek naar ‘knowledge-based’ metaforen en ‘analogical’ metaforen. Weer een ander onderscheid maakt (De Landtsheer, 2015), die meerdere methodes van onderzoek naar metaforen beschrijft: kwantitatief versus kwalitatief onderzoek, geautomatiseerd versus handmatig onderzoek en inductief versus deductief onderzoek.

Verhelderend onderscheid

In de literatuur zijn grofweg drie onderzoeksbenaderingen van onderzoek naar metaforen te onderscheiden – hoewel dat onderscheid vaak in andere bewoordingen wordt gemaakt. Steen (2008) schetst verhelderend het verschil tussen metaphors in language, thought en communication. De ‘metaphors in language’-benadering onderzoekt hoe metaforen taalkundig gezien een aanvulling zijn op onze taal, om iets te kunnen benoemen of beschrijven. De ‘metaphors in thought’-benadering onderzoekt hoe metaforen ons denken over de wereld om ons heen structureren of manipuleren. De ‘metaphors in communication’-benadering onderzoekt hoe metaforen een perspectief aanbieden om het ene fenomeen (target domain) met het andere (source domain) te vergelijken. De drieslag die je dus met een metafoor kunt maken, is het benoemen, beschrijven en vergelijken van een probleem.

Vertessen en De Landtsheer (2005) maken een vergelijkbaar onderscheid in andere bewoordingen. Zij spreken ten eerste over het ‘substitution’ model, waarbij metaforen gezien worden als ‘applications of alien names’. Metaforen zijn hierbij bewust gekozen stijlfiguren om een situatie te kunnen beschrijven. Ten tweede spreken ze over het ‘interaction/combination model’, waarbij metaforen gezien worden als een machtig middel om het denken te manipuleren. Ten slotte spreken

ze over het 'syntactical model', dat metaforen bekijkt vanuit de taalkundige opbouw, waarbij 'A is B' en daarmee het werkwoord 'to be' centraal staat. Vertessen en De Landtsheer (2005) stellen dat de benaderingen ongeveer hetzelfde onderzoeken en daarom niet tegenstrijdig, maar aanvullend zijn.

2.1.5. Deelconclusie

In dit onderzoek beschouw ik metaforen als impliciete cross-domain vergelijkingen. Dat wil zeggen dat ik de definitie van Lakoff en Johnson aanhoud en expliciete vergelijkingen, zoals similes en metonymie, niet als metafoor zie. Dit zijn naar mijn idee andere stijlfiguren door het expliciete karakter ervan. Metaforen worden meer emotioneel en onbewust verwerkt, terwijl expliciete vergelijkingen eerder rationeel en bewust worden verwerkt.

Wat betreft de vorm en inhoud van metaforen, volg ik de typering die De Landtsheer maakt. Enerzijds zijn metaforen zwak, gemiddeld of sterk, anderzijds zijn metaforen onder te brengen in één van haar zes soorten metaforen. Een meer concrete beschrijving over de toepassing hiervan, geef ik in het methodehoofdstuk (H3).

In het kader van equivocatie zijn twee aspecten van metaforen in het bijzonder van belang: ambiguïteit en perspective changing. Ambiguïteit stelt de politicus in staat om een antwoord te geven zonder direct de vraag te beantwoorden. Dat laat ruimte voor meerdere interpretaties, waardoor de politicus nergens op vast te pinnen is. Een metafoor kan daarnaast het perspectief op een onderwerp of vraag veranderen, waardoor een politicus een rechtvaardiging heeft om een vraag niet – of op een andere manier – te beantwoorden.

Ten slotte volg ik qua onderzoekbenadering de lijn die is ingezet door Vertessen en De Landtsheer (2005). De drie benaderingen – metaphor in language, thought en communication – bieden nuttige inzichten in de wereld van metaforen, maar zijn niet per definitie tegenstrijdig met elkaar. De meest relevante inzichten uit de drie benaderingen over de definitie, de soorten en het gebruik van metaforen, heb ik meegenomen in de bovenstaande theoretische uiteenzetting.

2.2. Equivocation

2.2.1. Wat is equivocation?

Non-committal discourse

Equivocatie is, volgens (Bull, 2008) het tegenovergestelde van een discours waarin een politicus zichzelf ergens aan verbindt – 'commitment in political discourse' tegenover 'non-committal discourse'. Warzlawick, Bavelas & Jackson (1967) gaven al eerder voorbeelden van zulk ontwijkend discours door politici, waaronder inconsistenties, veranderen van onderwerp, onvolledige zinnen, obscure stijl, letterlijke interpretatie van metaforen of metaforische interpretatie van letterlijke opmerkingen. Bull & Vandenberg (2014) spreken over 'doublespeak', taal die bewust misleidt of de betekenis van woorden verdraait – in de volgende paragraaf beschrijf ik dat dit een specifieke soort equivocatie is.

Bavelas, Black, Chovil & Mullet (1990) maken het onderscheid tussen het 'wat' van een antwoord – is het waar of onwaar – en het 'hoe' van een antwoord – is het direct of vraagontwijkend. Equivocatie heeft betrekking op het 'hoe' van een antwoord en komt volgens hen voor in situaties waarbij er voor politici geen positief antwoord mogelijk is, maar wel van hen verwacht wordt dat ze antwoord te geven. In dergelijke 'avoidance-avoidance conflicts' hebben alle directe antwoorden op een vraag negatieve consequenties voor de politicus (Bavelas, 1998). Uit onderzoek van Alfahad (2016) blijkt bijvoorbeeld dat politici significant meer vraagontwijkende antwoorden geven bij confronterende, onafhankelijke media ten opzichte van staatsafhankelijke media.

Definitie

Equivocatie is dus een vraagontwijkende antwoordstijl waarbij een politicus probeert te voorkomen zich ergens aan te verbinden.. Bavelas, Black, Bryson & Muller (1988) spreken daarom over ‘non-straightforward communication’. Voordat Bavelas en haar collega’s deze terminologie gebruikten, circuleerden er meerdere termen in de wetenschappelijke literatuur om min of meer hetzelfde aan te duiden: ‘politeness’ (Brown & Levinson, 1978), ‘neutrality’ (Clayman, 1988), ‘agenda-shifting procedures’ (Greatbatch, 1986), ‘evasive action’ (Harris, 1991). Ook Bavelas en Smith (1982) spraken eerder over ‘verbal disqualification’ en Warzlawick, Bavelas en Jackson (1967) noemden het ‘interactional patterns, pathologies, and paradoxes’.

Sinds Bavelas, Black, Chovil en Mullet (1990) gebruiken auteurs de term ‘equivocation’ steevast om de manier aan te duiden waarop iemand (geen) antwoord geeft – het ‘hoe’ van het antwoord, zoals eerder besproken. Met vraagontwijkende antwoorden vermijd je directe antwoorden, door antwoorden te geven die niet-rechtstreeks (non-straightforward) en niet-bindend (non-committal) zijn. Dit komt voor in situaties waarbij iemand moet kiezen tussen twee onaantrekkelijke alternatieven, zoals liegen of iemand pijn doen, en kiezen tussen loyaliteit of plicht (Bavelas, Black, Bryson, & Muller, 1988). Het Shorter Oxford English Dictionary definieert equivocatie als ‘having two or more significations equally appropriate; capable of double interpretation; ambiguous; of uncertain nature; undecided’ (Bavelas, Black, Chovil, & Mullet, 1990).

2.2.2. Soorten equivocation

Vraag-antwoord

Bull (1994) stelt dat een onderzoeker eerst de vraag moet analyseren om te weten of de politicus hem beantwoordt. Hij maakt daarom het onderscheid tussen overhorende (interrogative) vragen en niet-overhorende (non-interrogative) vragen. Tot de overhorende vragen behoren ‘wh-questions’, die beginnen met ‘wh-’ zoals what, when en where, ‘yes-no questions’ en ‘disjunctive questions’, waarbij de politicus gevraagd wordt te kiezen tussen twee alternatieven. Tot de niet-overhorende vragen behoren verklarende (declarative) vragen, morele (moodless) vragen en indirecte vragen.

Bij de ‘wh-questions’ is de interviewer op zoek naar een ontbrekende variabele. Een politicus beantwoordt de vraag door deze variabele te geven. Bij de ‘yes-no questions’ beantwoordt de politicus de vraag met een ‘ja/nee’ antwoord of met bewoordingen die geen enkele twijfel laten bestaan, zoals ‘I do’. De ‘disjunctive questions’ beantwoordt de politicus door één van de aangeboden alternatieven te kiezen. Niet-overhorende vragen hebben vaak dezelfde kenmerken als overhorende vragen – een ja/nee- of eens/oneens-karakter – waarvoor dus dezelfde antwoordprincipes gelden.

Daarnaast onderscheiden Bull, Elliot, Palmer en Walker (1996) en Bull (2000) bij iedere type vraag drie soorten antwoorden: replies, nonreplies en intermediate replies. Bij ‘replies’ geeft de politicus simpelweg de gevraagde informatie, bij ‘nonreplies’ juist niet. In veel gevallen is er echter sprake van een tussenvorm – ‘intermediate replies’. Een politicus kan op drie manieren een intermediate reply geven (Bull, Elliot, Palmer, & Walker, 1996): een impliciet antwoord, een onvolledig antwoord of een antwoord dat de interviewer interrumpeert. Waar Alfahad (2016) enkel nonreplies als vraagontwijkende antwoorden ziet, vindt Bull (2000) ook intermediate replies equivocaal, omdat de politicus de gevraagde informatie niet volledig geeft.

Vier dimensies

Naast het onderscheid tussen replies, non-replies en intermediate replies, schetsen Bavelas, Black, Bryson en Muller (1988) vier algemene dimensies van antwoorden: de zender, de inhoud, de ontvanger en de context. Bij de zender is de vraag in hoeverre het antwoord de mening van de politicus zelf is. Bij de inhoud is de vraag hoe duidelijk het gegeven antwoord is. Bij de ontvanger gaat

het om de vraag in welke mate het antwoord gericht is op degene die de vraag heeft gesteld. Bij de context, ten slotte, gaat het om de vraag in hoeverre het gegeven antwoord een direct antwoord op de vraag is.

Deze vier dimensies zijn door andere onderzoekers overgenomen. Feldman, Kinoshita en Bull (2015) stellen bijvoorbeeld dat de 'zender'- en 'ontvanger'-dimensies minder belangrijk zijn als criteria om de responsiviteit van een politicus te beoordelen. Het gaat vooral om de inhoud en de context, omdat van politici verwacht wordt dat ze makkelijk te begrijpen antwoorden geven die de vraag daadwerkelijk beantwoorden. Het eerder besproken concept 'doublespeak' (Bull & Vandenberg, 2014) is een specifieke vorm van equivocatie op de inhoud-dimensie en daarmee een toevoeging op de theorie van Bavelas en collega's.

2.2.3. Gebruik van equivocation

Avoidance-avoidance conflicts

Uit de eerste onderzoeken van Bavelas, Black, Bryson en Muller (1988) bleek dat politici geen vraagontwijkende antwoorden geven door mentale of persoonlijke tekortkomingen, maar doordat de situatie dat vereist – de 'Situational Theory of Communicative Conflict'. Een avoidance-avoidance conflictsituatie ontstaat als een politicus vragen krijgt over controversiële issues met een verdeeld electoraat, doordat een politicus onder tijdsdruk staat en een kort antwoord moet geven op een complexe vraag, of doordat een politicus te weinig kennis heeft om de vraag te beantwoorden (Bull, 2000). Een voorbeeld hiervan is het discours van Nick Griffin (Bull & Vandenberg, 2014): zijn anti-immigratiestandpunt wordt enerzijds beschouwd als racistisch, maar een deel van het electoraat deelt zijn gevoelens. Hij geeft veel vraagontwijkende antwoorden die impliciet, vaag of ambigu zijn.

Face management

De antwoorden van politici bij zulke communicatieve conflictsituaties kunnen, zo stelt Bull (2008), vaak geduid worden in termen van face management. Dit soort situaties zijn een bedreiging voor de 'face' van politici: face is de sociale identiteit die iemand claimt en die anderen aan diegene toewijzen (Goffman, 1955). In dit onderzoek gebruik ik hiervoor de vertaling 'imago'. Zulke imago-bedreigende situaties kunnen leiden tot 'face loss' – gezichtsverlies – van politici, die dit proberen te voorkomen. Zo blijken regeringspolitici meer vraagontwijkende antwoorden te geven dan oppositiepolitici, doordat journalisten hen eerder aangesproken op hun beleid en tegenstrijdigheden in uitspreken uit het verleden (Feldman, Kinoshita, & Bull, 2015).

Politici kunnen meerdere imago-bedreigende vragen krijgen. Ting-Toomey (2005) schetst twee dimensies: iemands bezorgdheid over het eigen imago en iemands bezorgdheid over het imago van een ander. Bull maakt een verfijnder onderscheid tussen drie 'imago's' voor een politicus: van iemand zelf, van iemands politieke partij, of van iemands politieke vrienden (Bull, 2000). Bovendien onderscheidt Bull (2008), in navolging van Brown en Levinson (1978) twee soorten imago's: positief en negatief. Positief imago is het verlangen om gewaardeerd te worden door anderen, negatief imago is het verlangen om eigen autonomie te behouden.

In zijn onderzoek naar de 'modernisering'-retoriek van Tony Blair, komt Bull tot de conclusie dat deze vorm van equivocatie meerdere voordelen heeft. Hij weet zowel continuïteit als verandering te benadrukken en hij weet aan te geven dat verandering inherent is aan politiek – ook bij andere partijen. Hij weet hiermee succesvol zijn eigen imago, dat van zijn partij en dat van zijn politieke vrienden te beschermen (Bull, 2000).

2.2.4. Onderzoek naar equivocation

Laboratorium versus veldwerk

Het inventariserende onderzoek van Bavelas was laboratoriumonderzoek. Proefpersonen kregen een (of juist geen) communicatieve conflictsituatie voorgelegd, waarbij ze konden kiezen uit een aantal vooraf geschreven antwoorden. Aan dit laboratoriumonderzoek zaten echter een aantal nadelen, die later ook door Bavelas, Black, Bryson en Muller (1988) en Bavelas (1998) erkend werden. Zo kunnen politici anders antwoorden dan 'normale' mensen omdat ze getraind zijn in vraagontwijkende antwoorden. Ook vindt het onderzoek niet plaats in een natuurlijke situatie met een natuurlijk discours en hebben de gegeven antwoorden geen implicaties voor het 'echte' leven van de respondenten (Bull, 2008). Tegenwoordig is het onderzoek naar equivocatie dan ook vooral empirisch onderzoek 'in het veld'.

Behavioristisch versus empirisch

De traditionele, behavioristische benadering van onderzoek naar vraagontwijkend antwoordgedrag focust met name op interne, mentale processen. Het huidige, empirische onderzoek richt zich daarentegen op gedragingen, gesprekken en, daarmee, op zichtbare uitingen van die mentale processen. Dat wil niet zeggen dat deze empirische benadering ontkent dat er mentale processen zijn: de uitkomsten van mentale processen uiten zich via communicatie, die vanuit de empirische benadering onderzocht worden (Bavelas, Black, Chovil, & Mullet, 1990). Het voordeel van de empirische benadering is bovendien dat onderzoekers ook de situationele context – die, zoals gezegd, belangrijker is dan mentale tekortkomingen – mee kan nemen in de analyse (Bavelas, Black, Bryson, & Muller, 1988).

2.2.5. Deelconclusie

In dit artikel beschouw ik equivocatie als 'non-straightforward' en 'non-committal' antwoordgedrag. Deze twee aspecten omvatten naar mijn idee ook de andere kenmerken, zoals ambiguïteit en het impliciete karakter ervan. Bij het gebrek aan een Nederlands woord voor equivocation, gebruik ik in dit onderzoek de termen 'equivocatie' of 'vraagontwijkende antwoorden'.

Wat betreft de verschillende manieren om vraagontwijkende antwoorden te geven, maak ik twee onderscheiden. Ten eerste het onderscheid tussen de vier dimensies van communicatief gedrag. Ten tweede maak ik het onderscheid tussen de drie soorten imago's die een politicus daarmee probeert te beschermen. Wederom geef ik een meer concrete beschrijving van de toepassing hiervan in het methodehoofdstuk (H3).

Een vraagontwijkend antwoord kan bijzonder nuttig zijn in de vorm van een metafoor. Dit antwoord kan, zoals gezegd, bruikbaar zijn in situaties waarbij geen enkel potentieel antwoord positieve gevolgen heeft. Metaforen die luisteraars bijblijven als 'sound-bites', zijn voor politici handig taalgebruik om gezichtsverlies te voorkomen. Wazlawcik et al. (1967) zagen deze combinatie tussen vraagontwijkend discours en het gebruik van metaforen al.

Ten slotte kies ik met dit onderzoek specifiek voor een empirische benadering van onderzoek 'in het veld'. Ik analyseer, zoals ik beschrijf in het methodehoofdstuk, 'echte' radiofragmenten met politici en kijk naar hun communicatieve uitingen als uitkomsten van mentale processen.

2.3. Conclusie metaforen-equivocation

Mijn conclusie op basis van de voorgaande literatuurbespreking is dat het voor politici zeer nuttig kan zijn om metaforen te gebruiken om vraagontwijkende antwoorden te geven. In dit laatste onderdeel van de literatuurbespreking leg ik daarom uit waarom het gebruik van metaforen nuttig kan zijn voor equivocatie. Ook stel ik vier hypothesen op, die hieruit voortvloeien.

2.3.1. Nut van metaforen voor equivocatie

Kijkend naar de twee paragrafen over het gebruik van metaforen (2.1.3.) en het gebruik van equivocatie (2.2.3.) zie ik twee overkoepelende voordelen van de combinatie ervan.

Avoidance-avoidance, maar tegelijkertijd overtuigend in redenering

Equivocatie vereist dat politici ambigue, vage en/of impliciete antwoorden geven, zodat ze kunnen ontsnappen uit de communicatief lastige situatie in een politiek interview. Bull (2008) beschrijft echter hoe kritische journalisten door kunnen gaan op een vraagontwijkend antwoord, wat de situatie voor de politicus nog lastiger maakt. Een kracht van het gebruik van metaforen, zoals we hebben gezien, is juist het overtuigende karakter ervan. Een metafoor is overtuigend doordat het impliciet een redenering bevat: naming, framing en perspective changing. Het gebruik van een metafoor om een vraagontwijkend antwoord te geven, zou daarom de redenering in het vraagontwijkende antwoord versterken en de aandacht afleiden van het ambigue, vage en/of impliciete karakter ervan.

Non-straightforward, maar tegelijkertijd overtuigend in verbeelding

Een vraagontwijkend antwoord is een niet-rechtstreeks en niet-committerend antwoord – een antwoord waarbij de politicus niet ingaat op de vraag van de interviewer. Het voordeel hiervan is dat de politicus geen ingewikkelde redenering opzet, maar het nadeel is uiteraard dat de politicus niet ingaat op de gestelde vraag. Metaforen zijn daarentegen intrinsiek betekenisvol doordat ze een beeld oproepen dat niet te ontwijken is, dat kiezers aanspreekt en dat op die manier aan imago-management kan doen. Het gebruik van een metafoor om een vraagontwijkend antwoord te geven, stelt de politicus daarom enerzijds in staat om een kort en eenvoudig antwoord te geven op een complexe vraag, anderzijds om tot de verbeelding te spreken en gezichtsverlies te voorkomen.

2.3.2. Hypothesen

Ten slotte heb ik vijf hypothesen opgesteld, gebaseerd op dit theoretisch kader. De vijf hypothesen hebben betrekking op één van de elementen van metaforen (soorten en originaliteit), dan wel equivocatie (dimensies en imago-management).

1. *H1: Als politici vraagontwijkende antwoorden geven, gebruiken ze daarvoor vaker metaforen dan bij niet-vraagontwijkende antwoorden.*
2. *H2: Als politici vraagontwijkende antwoorden geven met metaforen, gebruiken ze daarvoor de krachtige soorten van metaforen*
3. *H3: Als politici vraagontwijkende antwoorden geven met metaforen, gebruiken ze daarvoor originele metaforen*
4. *H4: Als politici metaforen gebruiken om vraagontwijkende antwoorden te geven, doen ze dat op de 'content' en 'context' dimensies van de ontwijking.*
5. *H5: Als politici metaforen gebruiken om vraagontwijkende antwoorden te geven, doen ze dat om hun eigen gezichtsverlies en dat van hun partij te voorkomen.*

In het volgende hoofdstuk beschrijf ik de methoden van onderzoek en de manier waarop ik deze hypothesen ga onderzoeken.

3. Onderzoeksmethoden

In dit hoofdstuk bespreek ik de methoden van onderzoek. Ik ga ten eerste in op de dataverzameling. Daarbij leg ik uit welke data ik gebruik en waarom deze geschikt zijn om mijn hoofdvraag te beantwoorden. Vervolgens bespreek ik de data analyse, waarbij ik de dimensies van het gebruik van metaforen en equivocatie operationaliseer. Ten slotte komen de wetenschappelijke kwaliteitscriteria – betrouwbaarheid, validiteit en generaliseerbaarheid – aan bod.

3.1. Dataverzameling

3.1.1. Casus

De empirische data voor dit onderzoek zijn afkomstig van de Nederlandse parlementsverkiezingen in 2017. Het is een actuele casus waaruit veel bruikbare data zijn gekomen, doordat politici veel in het nieuws te zien zijn geweest om hun mening te verkondigen en vragen te beantwoorden. In deze verkiezingsperiode is het bovendien voor politici van groot belang om zowel hun positieve imago als hun negatieve imago te behouden. Zo gezien is de verkiezingstijd een belangrijk moment om ‘goede’ vraagontwijkende antwoorden te geven.

Het ligt dan ook voor de hand om een inhoudsanalyse van media-interviews te doen, waarbij één politicus te gast is in een nieuwsuitzending. Daarbij kijk ik specifiek naar interviews met lijsttrekkers, omdat ik ervan uitga dat de lijsttrekkers de meeste interviews doen en daarin dus ook het meest ‘getraind’ zijn. Ook in het geven van vraagontwijkende antwoorden en het gebruiken van metaforen zullen zij daarom het meest getraind zijn.

3.1.2. Radiofragmenten

In tegenstelling tot eerdere onderzoekers van equivocatie analyseer ik geen televisiefragmenten, maar radiofragmenten. In veel onderzoeken naar mediaberichtgeving worden televisie en kranten onderzocht als primaire nieuwsbron – zie bijvoorbeeld Chong en Druckman (2007). Dit terwijl radio wel degelijk een belangrijke nieuwsbron is: ten eerste gezien de luistercijfers, aangezien NPO Radio 1 wekelijks meer dan 2 miljoen mensen bereikt (Nationaal Luister Onderzoek, 2017). Ten tweede gezien de rol als primaire nieuwsbron die nieuws direct naar de luisteraars brengt.

Specifiek heb ik radio-interviews van de publieke zender ‘NPO Radio 1’ geanalyseerd. Dit is de nieuwszender van de Nederlandse Publieke Omroep (NPO) die vaak politiek nieuws brengt – zeker in verkiezingstijd. Bij de publieke zender, zo blijkt uit onderzoek, zijn meer thematische en inhoudelijke (series van) interviews te vinden. Dit in tegenstelling tot de commerciële radiozenders, die meer sensationeel en episodisch nieuws brengen (Iyengar, 1994). Dat verschil maakt het materiaal van NPO Radio 1 bruikbaar voor mijn onderzoek dan interviews van een commerciële zender.

Nog specifieker heb ik de uitzendingen van het NOS Radio 1-journaal voorafgaand aan de verkiezingen geanalyseerd. De NOS is de nieuwsomroep van de NPO en het NOS Radio 1-journaal duurt iedere ochtend van 6:00 – 9:30 uur. In het kader van de verkiezingen had het praatprogramma iedere ochtend een half uur lang één van de lijsttrekkers – of prominente politici – te gast in de uitzending. De voordelen van dit programma zijn het vaste format waardoor de uitzendingen vergelijkbaar zijn en het overzichtelijke karakter doordat er in iedere uitzending twee interviewers en één politicus aanwezig waren. Ten slotte kwamen alle kopstukken van de politieke partijen langs in de uitzendingen, behalve Geert Wilders.

3.1.3. Hoeveelheid data

De geanalyseerde radiofragmenten zijn fragmenten uit de laatste weken vóór de verkiezingen – dus de periode van 27 februari tot en met 14 maart 2017. In deze laatste twee weken ‘barstten’ de campagnes los en kwamen de politieke kopstukken zo veel mogelijk in de media. In deze weken had

het NOS Radio 1-journaal op iedere doordeweekse dag een lijsttrekker te gast. Hieronder staat een lijst van de 12 politici die te gast waren:

27 februari (Kees van der Staaij , SGP), 28 februari (Henk Krol, 50Plus), 1 maart (Tunahan Kuzu, DENK), 2 maart (Marianne Thieme, PvdD), 3 maart (Jan Roos, VNL), 6 maart (Emile Roemer, SP), 7 maart (Gert-Jan Segers, CU), 8 maart (Sybrand Buma, CDA), 9 maart (Alexander Pechtold, D66), 10 maart (Jesse Klaver, GroenLinks), 13 maart (Lodewijk Asscher, PvdA) en 14 maart (Mark Rutte, VVD). Het voordeel aan deze lijst is de grote variëteit aan politici. Er zijn politici van linkse, centrum en rechtse signatuur, er zijn oudgedienden en nieuwkomers, er zijn mannen en vrouwen. Toch zijn er twee beperkingen aan deze lijst.

Ten eerste is Geert Wilders (PVV) niet te gast, terwijl zijn partij de tweede partij van het land is geworden en hij, als (extreem) rechtse politicus, waarschijnlijk veel metaforen gebruikt (De Landtsheer, Kalkhoven, & Broen, 2011). De aanwezigheid van een andere rechtse nieuwkomer in de uitzending, Jan Roos (Voor Nederland), kan dit wellicht compenseren. Bovendien 'meet' ik de metaforen op dezelfde manier als De Landtsheer, Kalkhoven en Broen (2011) eerder hebben gedaan in hun onderzoek naar het taalgebruik van Geert Wilders. Daardoor zijn de resultaten uit dit onderzoek te vergelijken met de uitkomsten uit dit eerdere onderzoek.

Ten tweede zijn er weinig vrouwen te gast, simpelweg doordat er slechts drie vrouwelijke lijsttrekkers waren (Marianne Thieme, PvdD; Sylvana Simons, Art1kel; Ancilla van de Leest, PiratenPartij). Daarvan is er uiteindelijk één gekozen – Thieme van de Partij voor de Dieren. Dit is helaas een niet te repareren tekortkoming van de gastenlijst.

3.2. Data-analyse

Uit het literatuuronderzoek zijn vier hypothesen gekomen. Deze hypothesen zijn gebaseerd op de twee dimensies van het gebruik van metaforen en de twee dimensies van het gebruik van equivocatie. In deze paragraaf beschrijf ik eerst de conceptualisering en operationalisering van de dimensies van metaforen, daarna de conceptualisering en operationalisering van de dimensies van equivocatie.

3.2.1. Metaforen

In het vorige hoofdstuk heb ik mijn conceptualisering van het begrip 'metafoor' gegeven. Ik heb het gedefinieerd als impliciete cross-domain mapping, in navolging van (Lakoff & Johnson, 1980). In deze paragraaf operationaliseer ik het begrip. De aspecten van de Metaphor Power Index (De Landtsheer, 2015) – het metaforisch gehalte en de verschillende soorten metaforen in een tekst – bieden houvast om de metaforische kracht van teksten te analyseren. Ik beschrijf achtereenvolgens hoe ik de drie dimensies van de MPI analyseer: de frequentie, de intensiteit en de content.

Frequentie

De metaforische kracht van een tekst hangt in de eerste plaats af van de mate waarin een tekst metaforisch is. Hoe hoger het metaforisch gehalte van een tekst, hoe hoger de frequentie en hoe hoger de metaforische kracht van de tekst. Bij de frequentie tel ik in dit onderzoek het totaal aantal metaforen. Dat zet ik af tegen het totaal aantal woorden dat de politicus gebruikt in zijn antwoorden. De formule luidt als volgt: F (frequentie) = f (metaforen) / Nw (aantal woorden). Volgens de formule van Metaphor Power Index is de frequentie-index is het aantal metaforen per 100 woorden en niet het gemiddeld aantal metaforen.

Intensiteit

Hoe origineler een metafoor, hoe groter de kans dat de metafoor wordt herkend en hoe krachtiger de betekenis overkomt. Zoals ook in het theoretisch kader besproken, zijn er zwakke metaforen (w = weak), gemiddelde metaforen (n = normal) en sterke metaforen (s = strong). Zwakke metaforen zijn

'conventional' en sterke metaforen zijn altijd 'novel' (De Landtsheer, 2015). Metaforen worden dus beoordeeld op hun 'contrast' met normaal taalgebruik. Hoe sterker de letterlijke betekenis van de metafoer (source domain) is, hoe sterker de metafoer.

Als een metafoer geen letterlijke betekenis meer oproept, is deze zo weinig origineel dat deze zwak is (Vertessen & De Landtsheer, 2005). Gemiddelde metaforen roepen weliswaar een letterlijke betekenis op, maar worden vaak gebruikt en zijn daardoor niet meer origineel. Sterke metaforen roepen de letterlijke betekenis op en zijn daarnaast origineel. De formule luidt als volgt: I (intensiteit) = $(1w + 2n + 3s) / T$ (totaal metaforen). Bij het beantwoorden van Hypothese 3 beschouw ik een gemiddelde intensiteitscore boven de 2 als origineel, omdat de metaforen dan gemiddeld tussen neutraal en sterk origineel in zitten.

Content

Ten slotte is een metafoer in meer of mindere mate emotioneel en/of manipulatief. Hierbij gaat het om de inhoudelijke kracht van de source domains. Hoe emotioneler en manipulatiever, hoe krachtiger. De zes source domains zijn ook in het theoretisch kader benoemd. Het gaat om populaire metaforen (P, alledaagse realiteit, familiemetaforen of populaire gezegden), natuurmetaforen (N, natuur, ruimte of milieu), technische metaforen (T, politiek, intellect of materiële realiteit), onheilmetaforen (O, geweld of rampen), dramametaforen (D, sport, spel, film, drama, geschiedenis, geloofsmetaforen) en lichaamsmetaforen (L, dood, lichaam, of ziekte). De formule luidt als volgt: D (domain) = $(1P + 2N + 3T + 4O + 5D + 6L) / T$ (totaal metaforen). Bij het beantwoorden van Hypothese 4 beschouw ik een gemiddelde contentscore boven de 3 als inhoudelijk sterk, omdat de metaforen dan gemiddeld tot de sterk inhoudelijke soorten – 'onheil', 'drama' en 'lichaam' – zitten.

Deelconclusie

Deze drie elementen bepalen gezamenlijk de metaforische kracht van een tekst. De totaalformule hiervoor luidt: $C = F \times I \times D$. C is daarbij de totale metaforische kracht van een tekst – in dit geval, van het radio-interview met de politicus.

3.2.2. Equivocation

In het literatuurhoofdstuk heb ik equivocatie gedefinieerd als non-straightforward en non-committal antwoordgedrag, de twee belangrijkste aspecten die in de literatuur naar voren kwamen. In deze paragraaf operationaliseer ik het begrip. Bij de operationalisering grijp ik terug op de twee dimensies van equivocatie, namelijk de vier communicatieve elementen van Bavelas, Black, Bryson en Muller (1988) en de aspecten van imago management zoals Bull (2008) beschrijft.

Communicatieve dimensies

Zoals in het literatuurhoofdstuk besproken, kan een politicus op vier dimensies een vraagontwijkend antwoord geven: de zender, de inhoud, de ontvanger en de context. Een antwoord kan op één dimensie vraagontwijkend zijn, maar ook op meerdere dimensies. In dit onderzoek beschouw ik zowel nonreplies als intermediate replies als vraagontwijkende antwoorden, in navolging van Bull (2000).

Ten eerste kan een politicus een vraagontwijkend antwoord geven op de zender-dimensie. Hierbij gaat het om de vraag of het antwoord daadwerkelijk de mening van de politicus zelf geeft. Nonreplies of intermediate replies op de zender-dimensie zijn dus antwoorden waarbij de politicus niet zijn eigen mening geeft, daarin onduidelijk is of zelfs de mening van een ander geeft. De vraag die in de analyse centraal staat is dus: beantwoordt de politicus de vraag met zijn eigen mening?

Ten tweede is er de inhoud-dimensie, waarbij het gaat om de duidelijkheid van het antwoord van een politicus. Vraagontwijkende antwoorden op de inhoud-dimensie zijn antwoorden die niet

duidelijk of niet begrijpelijk zijn. De vraag die in de analyse centraal staat is dus: hoe duidelijk is het antwoord van de politicus?

De derde communicatieve dimensie is de ontvanger-dimensie. In een vraaggesprek beantwoord je een vraag rechtstreeks aan degene die de vraag gesteld heeft. Hoewel Feldman (2004) stelt dat er in een interview meerdere ontvangers kunnen zijn, zoals de kijkers of andere politici, ga ik ervan uit dat politici bij radio-interviews antwoord geven op de vraagsteller – waarbij de antwoorden uiteraard gericht kunnen zijn aan meerdere ontvangers. Nonreplies of intermediate replies zijn dus antwoorden die niet rechtstreeks gericht zijn op de vraagsteller. De vraag bij de analyse is dus: geeft de politicus antwoord aan de vraagsteller?

Ten slotte gaat het bij de context-dimensie om de mate waarin reacties van een politicus directe antwoorden op de gestelde vraag zijn. Als een politicus de vraag niet beantwoordt en dus 'om de vraag heen draait', is er sprake van een nonreply. Als een politicus een indirect of impliciet antwoord geeft, is er sprake van een intermediate reply. De vraag die in de analyse centraal staat, luidt: geeft de politicus een direct antwoord op de gestelde vraag?

Imago management

Het tweede aspect van equivocatie is imago management, het concept waarmee ik het nut van vraagontwijkend antwoordgedrag heb beschreven in het literatuurhoofdstuk. Per vraagontwijkend antwoord bekijk ik of het positief of negatief imago betreft en wie de politicus beschermt met het vraagontwijkende antwoord.

Ten eerste is er het onderscheid tussen positief en negatief imago. Ik beschouw een vraagontwijkend antwoord als bescherming van het positieve imago als een politicus probeert om daarmee het imago te verbeteren of om gezichtsverlies te voorkomen – voor zichzelf, zijn partij of bevriende anderen. Een andere partij/persoon beschadigen of aanvallen betekent niet dat ik dat gecodeerd heb als het verbeteren van het eigen (positieve) imago. Ik beschouw een vraagontwijkend antwoord als bescherming van de negatieve imago als een antwoord erop gericht is om toekomstige bewegingsvrijheid, voor bijvoorbeeld (politieke) samenwerking of beleidskeuzes, te behouden. Een antwoord kan ook beide imago's beschermen.

Daarnaast onderscheidt Bull (2000) in navolging van Goffman (1955) en Ting-Toomey (2005) drie soorten imago's. Ten eerste dat van de politicus zelf, wanneer een politicus zijn eigen imago probeert te verbeteren of zijn eigen autonomie probeert te vergroten. Ten tweede dat van de politieke partij van de politicus, wanneer het imago of de autonomie van de partij aan bod komt. Ten slotte dat van bevriende anderen, zoals coalitiepartijen of belangengroepen.

3.3. Kwaliteitscriteria

3.3.1. Betrouwbaarheid

De analyse van de radio-interviews is om twee redenen betrouwbaar – dat wil zeggen, te vertrouwen en te repliceren door andere onderzoekers. Ten eerste gebruik ik bestaande methodes van onderzoek naar metaforen en equivocatie. Deze methodes zijn al vaker gebruikt in andere onderzoeken en hebben daarmee hun betrouwbaarheid bewezen. Het gebruik hiervan stelt mij bovendien in staat om systematisch onderzoek te doen naar de onderwerpen metaforen en equivocatie.

Ten tweede heb ik niet alleen deze bestaande wetenschappelijke methodes gebruikt, maar ook de betrouwbaarheid van mijn codering getoetst. Ik heb drie 'pre-tests' uitgevoerd met Christ'l de Landtsheer door speeches van Nederlandse politici te coderen op metaforen. De speeches heb ik opgedeeld in stukken van 250 á 300 woorden. Te zien is dat er een stijgende lijn zit in de correlatie

tussen onze coderingen – van 0,576 in pre-test 1 naar 0,987 in pre-test 3 – en dat ook het significantieniveau stijgt – van 0,082 naar 0,000. Dit betekent dat onze coderingen steeds meer overeenkwamen en bij de derde pre-test significant correleerden. Dit blijkt ook uit de intercodeurbetrouwbaarheid (Krippendorff's Alpha) die toeneemt van 0,1784 in pre-test 1 naar 0,9162 in pre-test 3. Dat betekent dat er een hoge intercodeurbetrouwbaarheid was bij pre-test 3.

Voor de codering van equivocatie heb ik contact opgenomen met Peter Bull. Ook daarbij heb ik hem eerst een 'pre-test' opgestuurd, namelijk mijn codering van een interview tussen Theresa May en Andrew Marr. Professor Bull heeft mij advies gegeven over de manier waarop ik mijn codering van equivocatie zou kunnen verbeteren. Zijn advies heb ik meegenomen bij het coderen van de data van dit onderzoek. Bovenal noemde hij de codering in mijn pre-test 'excellent and very insightful'.

3.3.2. Interne validiteit

Ten tweede meet ik met de analyse in dit onderzoek het juiste – dat wil zeggen, dat wat ik wil meten. Het gebruik van metaforen en equivocatie is bij radio-interviews in het bijzonder goed te analyseren. Bij radio-interviews, waarbij het beeld ontbreekt in tegenstelling tot televisie-interviews, is het enerzijds van extra groot belang om 'tot de verbeelding' te spreken met beeldspraak. Anderzijds zijn de gesprekken van de gekozen interviews goed te analyseren. Het zijn overzichtelijke gesprekken met twee interviewers en één politicus. In tegenstelling tot berichtgeving bij commerciële zenders is de berichtgeving bij publieke omroepen over het algemeen meer inhoudelijk en minder sensationeel. De uitzendingen van het NOS Radio-1 Journaal zijn dus geschikte data voor mijn onderzoek.

3.3.3. Generaliseerbaarheid

Hoewel de casus geschikt is om vraagontwijkende antwoorden met behulp van metaforen te onderzoeken, is er een aantal beperkingen aan de generaliseerbaarheid van de resultaten. Ik toets in dit onderzoek algemene verwachtingen in een specifieke situatie. Ten eerste gaat het slechts over één casus – de Nederlandse parlementsverkiezingen – en kan de context van andere cases heel anders zijn. Denk bijvoorbeeld aan een ander land of een ander tijdsgewricht met andere technologische mogelijkheden en andere problemen. Ten tweede analyseer ik interviews van één medium, terwijl de interviews bij andere media ook andere bevindingen op kunnen leveren. Ten slotte is er slechts één interview met een vrouw en één interview met een (zeer) rechts politicus.

4. Resultaten

In dit hoofdstuk beschrijf ik de resultaten van het onderzoek. Ik bespreek ten eerste de metaforen van de politici in de interviews. Ten tweede beschrijf ik de – al dan niet – vraagontwijkende antwoorden. Het derde onderdeel gaat over de overlap tussen het gebruik van metaforen en het geven van vraagontwijkende antwoorden. Bij ieder onderdeel bespreek ik de algemene resultaten en de specifieke resultaten per politicus. Ten slotte duid ik de resultaten in het licht van de hiervoor besproken theorieën.

In dit hoofdstuk beschrijf ik de resultaten van het onderzoek. Ik bespreek ten eerste de metaforen van de politici in de interviews. Ten tweede beschrijf ik de – al dan niet – vraagontwijkende antwoorden. Het derde onderdeel gaat over de overlap tussen het gebruik van metaforen en het geven van vraagontwijkende antwoorden. Bij ieder onderdeel bespreek ik de algemene resultaten en de specifieke resultaten per politicus. Ten slotte duid ik de resultaten in het licht van de hiervoor besproken theorieën.

Voor het beschrijven van de resultaten is het van belang om te weten dat deze een aantal nuancerings behoeven. In dit hoofdstuk beschrijf ik geen algemene trends in het gebruik van metaforen, equivocatie of de overlap daartussen. Ik heb twaalf individuele politici onderzocht uit één land. Het is daarnaast een momentopname uit één verkiezingscampagne. Bovendien gaat het ook om interviews van één medium, namelijk de publieke radiozender NPO 1. Deze nuancerings maken dat de resultaten uit dit onderzoek niet zonder meer te veralgemeniseren zijn tot trends. Bij het lezen van deze resultaten zijn deze nuancerings goed om in het achterhoofd te houden.

Hieronder staat in één tabel overzichtelijk een aantal cijfers weergegeven. Het is opgedeeld in de drie onderdelen van de analyse: metaforen, equivocatie en de overlap tussen die twee. Deze cijfers geven een eerste beeld en het overzicht van de onderzochte interviews.

Totaal metaforen	Score	Toelichting
Frequentie	1,23	342 metaforen op 27780 woorden in 187 antwoorden
Content	2,82	123 populair, 7 natuur, 112 techniek, 41 onheil, 26 drama, 33 lichaam
Intensiteit	1,65	165 zwak, 130 neutraal en 47 sterk
Totaal equivocatie	Aantal	
Dimensies	202	7 zender, 13 ontvanger, 75 content, 107 content in 180 antwoorden
Imago	205	101 zelf, 91 partij, 13 anderen
Positief/negatief	182	141 positief en 41 negatief
Totaal overlap	Aantal	
Frequentie	94	
Metaforen		Vergelijkbare content en intensiteit als bij niet-overlap
Equivocatie		Vergelijkbare dimensies en imago's als bij niet-overlap

In de volgende tabellen staan de totaalscores per politici opgesomd. Daarin benoem ik de frequentie-content- en intensiteit-score en de MPI per politicus. Ook beschrijf ik het aantal vraagontwijkende antwoorden en de gebruikte dimensies en imago's bij de vraagontwijkende antwoorden.

Asscher

Totaal MPI	7,634
Frequentie	1,440 (38 op 2639 woorden)
Content	3,053
Intensiteit	1,737
Totaal equivocatie	16 van 51 vragen
Dimensies	6 content, 11 context
Imago	9 zelf, 5 partij, 3 anderen

Buma

Totaal MPI	4,848
Frequentie	0,9 (21 op 2334 woorden)
Content	3,143
Intensiteit	1,714
Totaal equivocatie	12 van 38 vragen
Dimensies	2 ontvanger, 8 content, 4 context
Imago	5 zelf, 7 partij

Klaver

Totaal MPI	6,679
Frequentie	1,299 (28 op 2156 woorden)
Content	3,429
Intensiteit	1,5
Totaal equivocatie	12 van 45 vragen
Dimensies	1 zender, 6 content, 6 context
Imago	4 zelf, 8 partij

Krol

Totaal MPI	5,758
Frequentie	1,025 (27 op 2634 woorden)
Content	3,37
Intensiteit	1,667
Totaal equivocatie	16 van 44 vragen
Dimensies	6 content, 11 context
Imago	12 zelf, 4 partij, 4 anderen

Kuzu

Totaal MPI	3,636
Frequentie	1,145 (24 op 2096 woorden)
Content	2,458
Intensiteit	1,292
Totaal equivocatie	21 van 55 vragen
Dimensies	3 ontvanger, 9 content, 12 context
Imago	15 zelf, 8 partij

Pechtold

Totaal MPI	2,184
Frequentie	0,803 (15 op 1868 woorden)
Content	2,267
Intensiteit	1,2
Totaal equivocatie	17 van 31 vragen
Dimensies	3 zender, 3 content, 15 context
Imago	3 zelf, 13 partij, 1 anderen

Roemer

Totaal MPI	4,715
Frequentie	1,212 (33 op 2722 woorden)
Content	2,333
Intensiteit	1,667
Totaal equivocatie	25 van 62 vragen

Dimensies	1 ontvanger, 12 content, 12 context
Imago	18 zelf, 14 partij, 1 anderen

Roos

Totaal MPI	5,909
Frequentie	1,223 (35 op 2861 woorden)
Content	2,771
Intensiteit	1,743
Totaal equivocatie	16 van 34 vragen
Dimensies	1 zender, 3 ontvanger, 9 content, 9 context
Imago	11 zelf, 6 partij

Rutte

Totaal MPI	6,382
Frequentie	1,458 (48 op 3293 woorden)
Content	2,729
Intensiteit	1,604
Totaal equivocatie	10 van 46 vragen
Dimensies	1 ontvanger, 4 content, 5 context
Imago	5 zelf, 6 partij

Segers

Totaal MPI	6,288
Frequentie	1,113 (29 op 2606 woorden)
Content	3,034
Intensiteit	1,862
Totaal equivocatie	16 van 46 vragen
Dimensies	1 zender, 6 content, 9 context
Imago	14 zelf, 6 partij, 2 anderen

Van der Staaij

Totaal MPI	7,876
Frequentie	1,711 (44 op 2571 woorden)
Content	2,5
Intensiteit	1,841
Totaal equivocatie	19 van 51 vragen
Dimensies	1 zender, 3 ontvanger, 6 content, 13 context
Imago	5 zelf, 14 partij, 2 anderen

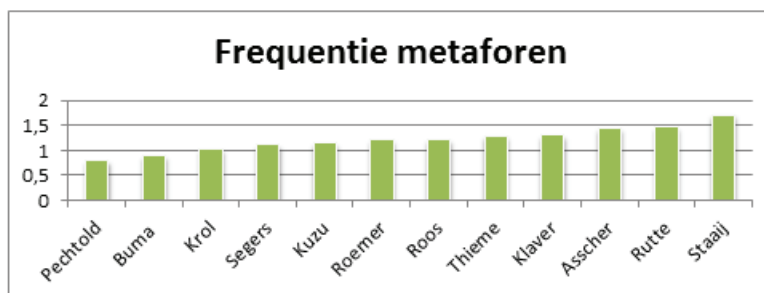
Thieme

Totaal MPI	7,501
Frequentie	1,292 (33 op 2554 woorden)
Content	3,303
Intensiteit	1,758
Totaal equivocatie	20 van 66 vragen
Dimensies	1 ontvanger, 9 content, 14 context
Imago	2 zelf, 18 partij

4.1. Metaforen

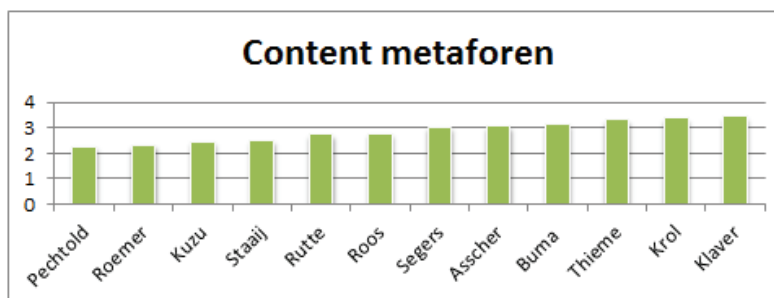
4.1.1. Algemeen

In totaal hebben de 12 politici 342 metaforen gebruikt in de interviews. Gemiddeld gebruiken de politici in ieder interview dus 28,5 metaforen. Interessanter is de frequentiescore, die mede de Metaphor Power Index van de antwoorden in een interview bepaalt. De gemiddelde score is 1,11, wat betekent dat de politici gemiddeld 1,11 metaforen per 100 woorden gebruikten. De mediaanscore ligt iets hoger dan het gemiddelde, doordat sommige politici lager scoorden: de mediaan is 1,23. In Afbeelding 1 staat de frequentie per politicus. Te zien is dat de scores uiteenlopen van 0,8 bij Alexander Pechtold tot 1,7 bij Kees van der Staaij.

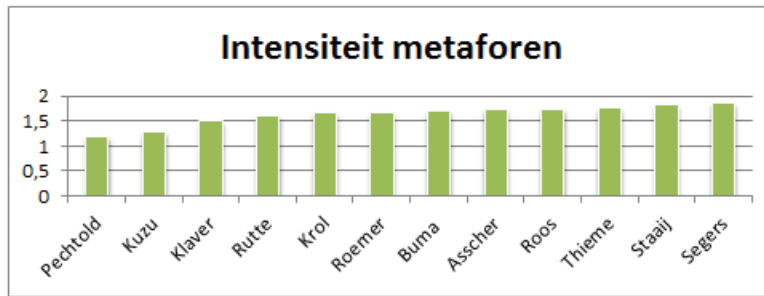
Afbeelding 1: frequentie metaforen per politicus

Het tweede onderdeel van de MPI gaat over de inhoudelijke kracht (content) van de gebruikte metaforen. Op deze dimensie scoren de politici gemiddeld hoger: de gemiddelde score is 2,591, de mediaanscore is 2,822. Dat wil zeggen dat de gemiddelde metafoor een score had van 2,591. In totaal gebruiken politici vooral de – relatief zwakke – populaire en techniekmetaforen veel. 123 van de 342 (35,96%) zijn populaire metaforen en 112 (32,75%) zijn techniekmetaforen. Deze categorieën worden met afstand gevolgd door de onheilmetaforen (41, dus 11,99%), lichaamsmetaforen (33, dus 9,65%), dramametaforen (26, dus 7,60%) en natuurmetaforen (7, dus 2,05%). In Afbeelding 2 staat de contentscore per politicus weergegeven, die uiteenloopt van 2,27 bij Alexander Pechtold tot 3,43 bij Jesse Klaver.

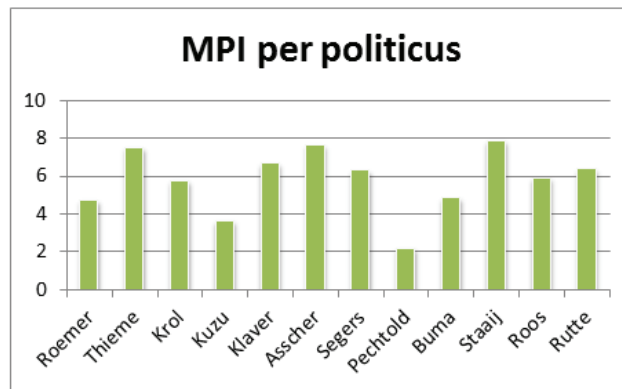
Afbeelding 2: content metaforen per politicus

De originaliteit van de metaforen (intensiteit) bedroeg gemiddeld 1,486. De mediaanscore was 1,655. Dat betekent dat de gebruikte metaforen gemiddeld tussen zwak (score = 1) en neutraal (score = 2) in zitten. Dat is ook te zien in de absolute aantallen: in totaal gebruikten de politici 165 van de 342 keer (48,25%) een zwakke metafoor. 130 keer (38,01%) gebruikten ze een neutrale metafoor en 47 keer (13,74%) een sterke metafoor. In Afbeelding 3 is te zien dat Alexander Pechtold wederom de laagste score heeft met 1,2 en dat Gert-Jan Segers de hoogste score heeft met 1,86. De scores op deze dimensie liggen – ten opzichte van de andere dimensies – dus dicht bij elkaar.

Afbeelding 3: intensiteit metaforen per politicus

De gemiddelde MPI-score – het resultaat van de vermenigvuldiging van de frequentie, content en intensiteit – bedroeg 5,16. Dat is lager dan de mediaanscore, doordat een aantal politici een (veel) lagere MPI had dan de anderen. De mediaanscore is 5,749. In Afbeelding 4 staan alle scores per politicus. Ze zijn geordend op ideologie van links naar rechts, volgens het spectrum zoals het Kieskompas dat heeft gerangschikt (Kieskompas, 2017) voor de verkiezingen van 2017. In het laatste gedeelte van dit hoofdstuk duid ik de resultaten in het licht van de theorie en eerder onderzoek.

Afbeelding 4: MPI per politicus

4.1.2. Per politicus

Asscher

Lodewijk Asscher scoort met een MPI van 7,63 hoog ten opzichte van de andere politici. Zowel als het gaat om de frequentie (1,44), content (3,05) als om de intensiteit (1,74) scoort hij hoger dan gemiddeld. Zijn interview vond plaats ten tijde van een diplomatieke rel met Turkije, waardoor het grootste gedeelte van het interview daarover ging. Tijdens de verkiezingscampagne voor de Nederlandse verkiezingen wilde de Turkse regering van Erdogan campagne voeren in Nederland voor een Turks referendum. Veel van de metaforen van Asscher gingen dan ook over deze rel. Hij zei onder andere dat ‘Turkije keihard op ons inbeukt via tv’ (p. 2) en dat ‘het EU-lidmaatschap van Turkije lichtjaren verwijderd is’.

Buma

Sybrand van Haersma-Buma heeft een relatief lage MPI-score van 4,85. Daarmee zit hij onder het gemiddelde van 5,16. Deze lage score komt voornamelijk door de kleine hoeveelheid metaforen die hij gebruikt – met een frequentie van 0,90 zit hij net boven de score van Alexander Pechtold. Wat betreft de intensiteit (1,71) scoort Buma ongeveer gemiddeld en de inhoudelijke kracht van zijn metaforen (3,14) zit zelfs iets boven het gemiddelde. Buma gaf onder andere aan dat hij ‘waakt voor energiemaatregelen die vanuit Den Haag georkestreerd worden’ (p. 5) en hij speelde creatief in op de opmerking van de journalist dat iedere jongere wel eens ‘buiten de lijntjes kleurt’: ‘iedere jongere kleurt wel eens buiten de lijntjes, maar laten we dan wel uitleggen waar die lijntjes zitten’ (p. 6).

Klaver

Jesse Klaver heeft een relatief hoge MPI van 6,68. Terwijl de intensiteit van zijn metaforen (score van 1,30) relatief laag was en zijn frequentie slechts iets boven het gemiddelde zat (score van 1,50), gebruikte hij inhoudelijk (gemiddeld) de krachtigste metaforen met een score van 3,43. In zijn interview ging het – naast het ‘standaard’ gedeelte over verkeer en vervoer – vooral over de succesvolle campagne van GroenLinks. Klaver noemde het een ‘beweging’ die op gang was gekomen. Hij zei onder andere dat ‘er veel energie en kracht in onze beweging zit, al deze mensen zijn ambassadeurs van verandering’ (p. 2) en dat hij van plan was ‘deze beweging uit te bouwen tot een factor waar je niet omheen kan’ (p. 8).

Krol

Henk Krol van 50Plus scoorde met een MPI van 5,76 rond het gemiddelde. Zijn frequentie van 1,03 en zijn intensiteit van 1,67 zaten net beneden het gemiddelde. Dat betekent dat hij redelijk weinig metaforen gebruikt die bovendien niet zo krachtig zijn. Daarentegen is de content van zijn metaforen ruim boven het gemiddelde, met een score van 3,37. Krol gebruikte namelijk veel (zwakke) lichaamsmetaforen om zijn inzet voor ouderen te beschrijven. Hij zei onder andere dat ‘ouderen zélf hun stem moeten kunnen laten horen’ (p. 1) en dat ouderen ‘zijn stem nodig hebben’ (p. 6). Ook gaf hij meermaals aan dat hij ‘niet van plan was om jong en oud tegenover elkaar uit te spelen en een tweedeling te maken’ (p. 3, 5).

Kuzu

Tunahan Kuzu van DENK had de een na laagste MPI-score van 3,64. Op alle drie de aspecten was zijn score lager dan gemiddeld: hij had een frequentiescore van 1,15, een contentscore van 2,46 en een intensiteit van 1,29. Opvallend aan zijn interview was dat er veel vragen werden gesteld (55 vragen, boven het gemiddelde van 42) maar dat Kuzu weinig gelegenheid kreeg om te antwoorden (2096 woorden, beneden het gemiddelde van 2315). Dit komt doordat de interviewers hem herhaaldelijk aanspraken op zijn harde taalgebruik richting andere politici. Kuzu reageerde onder andere door te stellen dat ‘Geert Wilders een straatvechter is die je niet met fluwelen handschoenen kunt bestrijden’ (p. 5). Ook gaf hij aan discriminatie en racisme te willen ‘bestrijden door breed in te zetten met een ketenaanpak’ (p. 4).

Pechtold

Alexander Pechtold had de laagste MPI-score van alle politici, namelijk een score van 2,18. Op alle drie de dimensies had hij de laagste score: een frequentie van 0,80, een content van 2,27 en een intensiteit van 1,2. Dat betekent dat hij de minste metaforen per 100 woorden gebruikte, dat hij gemiddeld inhoudelijk de zwakste metaforen gebruikte en dat hij eveneens gemiddeld de minst originele metaforen gebruikte. Zoals we bij de bespreking van equivocatie zullen zien, deed hij vooral zijn best om zich nergens aan te verbinden. Enerzijds zei hij bijvoorbeeld dat hij de mening van Rutte over stervenshulp bij voltooid leven ‘een vluggertje’ vond omdat die hieraan geen acties verbond. Anderzijds wilde hij het ook niet in ‘een soort coalitiedwang (p. 1) of fractiedwang’ (p. 3) regelen.

Roemer

Emile Roemer van de Socialistische Partij had na Kuzu en Pechtold de laagste MPI-score: 4,71. Dit komt voornamelijk doordat zijn metaforen inhoudelijk relatief zwak waren. Met een contentscore van 2,33 zit hij nét boven de score van Alexander Pechtold. Roemer scoort op frequentie (1,21) en intensiteit (1,67) gemiddeld. Bij het thema ‘verkeer en vervoer’ sprak hij zich met meerdere metaforen kritisch uit over de spoorwegorganisaties: ‘NS en ProRail werken naast elkaar heen, ze zijn uit elkaar gegroeid, ze moeten naar elkaar toe bewegen en we moeten nu doorpakken’ (p. 4). Ook reageerde hij alert op de vraag van een journalist of hij een nieuwtje meegenomen had: ‘ik heb een nieuwtje in mijn achterzak en ben benieuwd of het eruit komt’ (p. 2).

Roos

Jan Roos, van de nieuwe partij VoorNederland, zat met een MPI van 5,91 iets boven het gemiddelde van alle politici. Dit komt vooral door de originaliteit (intensiteit) van zijn metaforen – zijn metaforen, met een intensiteitsscore van 1,74, zijn iets origineler dan gemiddeld. De frequentie van het gebruik van metaforen (1,22) en de content van zijn metaforen (2,77) zijn ongeveer gemiddeld. Zijn interview ging voor een groot deel ook over de ophef rond zijn verleden als medewerker van de provocerende media PowNed en GeenStijl. Hij zei daarover dat hij ‘als rechtse politicus altijd de lul is bij de media. Je komt niet echt in een warm bad, het is meer een koud bad vol met azijn. Op de inhoud kunnen ze van ons niet winnen’ (p. 1-2). Ook vindt hij dat mensen niet ‘de hele dag thuis op hun gat op de bank moeten zitten blijven zappen’ (p. 8).

Rutte

Mark Rutte, lijsttrekker en premier namens de VVD, had een bovengemiddelde MPI-score van 6,38. Hoewel de inhoudelijke kracht van zijn metaforen (content van 2,73) en de originaliteit van zijn metaforen (intensiteit van 1,60) beneden het gemiddelde lagen, gebruikte hij relatief veel metaforen. Met een frequentie van 1,46 heeft hij alleen Kees van der Staaij voor zich. Net zoals bij Lodewijk Asscher, ging het interview met Mark Rutte voor een groot deel over de diplomatieke rel met Turkije. Ook hij sprak over een ‘grens die getrokken is’ en een ‘streep die gezet is’: ‘het lijkt mij een goede zaak om daar niet nog eens hijgerig overheen te springen’ (p. 3). Ook noemde hij het EU-lidmaatschap van Turkije ‘totaal comateus’ (p. 3).

Segers

Gert-Jan Segers, van de ChristenUnie, heeft een vergelijkbare MPI-score van 6,29. Hoewel hij iets minder frequent dan gemiddeld metaforen gebruikt (score van 1,11) en hij de gemiddelde soorten metaforen gebruikt (content van 3,03), scoort hij hoog op intensiteit. Met een score van 1,86 gebruikt hij gemiddeld de meest originele metaforen van alle politici. Segers stelde zich, vanuit zijn christelijke geloofsovertuigingen, strijdbaar op: ‘er zijn dingen die me vreselijk tegen de borst stuiten, dat is een soort heilige verontwaardiging’ (p. 1) zei hij onder andere. Over stervenshulp bij voltooid leven zei hij dat ‘sommige ouderen het gevoel hebben dat ze langs de rand staan. Het antwoord op eenzaamheid kan nooit een pil zijn’ (p. 4). Ook was hij het niet eens met de stelling dat de islam een bedreiging is: ‘wij zijn niet zwak. Wij moeten met een rechte rug onze vrijheid verdedigen’ (p. 6-7).

Van der Staaij

Kees van der Staaij, van de gereformeerd-conservatieve SGP, heeft de hoogste MPI-score van alle politici: 7,88. Toch gebruikt hij inhoudelijk niet de sterkste soorten metaforen en scoort hij beneden het gemiddelde op content (score van 2,5). Hij gebruikt echter de meeste metaforen met een frequentie van 1,71. Ook gebruikt hij, vlak na Gert-Jan Segers, de meest originele metaforen met een intensiteit van 1,84. Op de vraag of zijn (kleine) partij niet beter zou kunnen fuseren met de ChristenUnie, antwoorde hij: ‘fusiebewegingen komen vanuit zwakte, we staan sterker met elkaar vanuit kracht. Als je vanuit kracht samen werkt, sta je er het sterkste voor’ (p. 6). Ook is er volgens hem geen plaats in het parlement voor de christelijke partij Jezus Leeft: ‘we hebben precies smaken genoeg. Jezus Leeft voegt geen nieuwe smaak toe’ (p. 6).

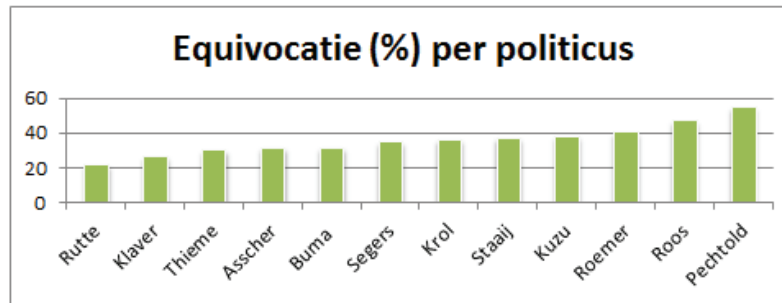
Thieme

Marianne Thieme van de Partij voor de Dieren, ten slotte, had na Van der Staaij en Asscher de hoogste MPI met een score van 7,50. Op ieder aspect scoorde ze bovengemiddeld: een frequentie van 1,29, een content van 3,30 en een intensiteit van 1,76. Tijdens het interview ging het specifiek ook over haar partij, die graag door wil groeien van een one-issuepartij naar een catch-all partij. Thieme zei daarover: ‘wij zijn een planeetbrede partij en doen geen vlieg kwaad’ (p. 2). Op de vraag of ze bereid is om de naam van haar partij te veranderen, reageerde ze met een metaforische situatie: ‘stel je komt de liefde van je leven tegen en je zegt diegene ‘ik zou graag van je willen houden, maar de naam bevalt me niet’. Zou je die naam dan willen veranderen?’ (p. 1).

4.2. Equivocatie

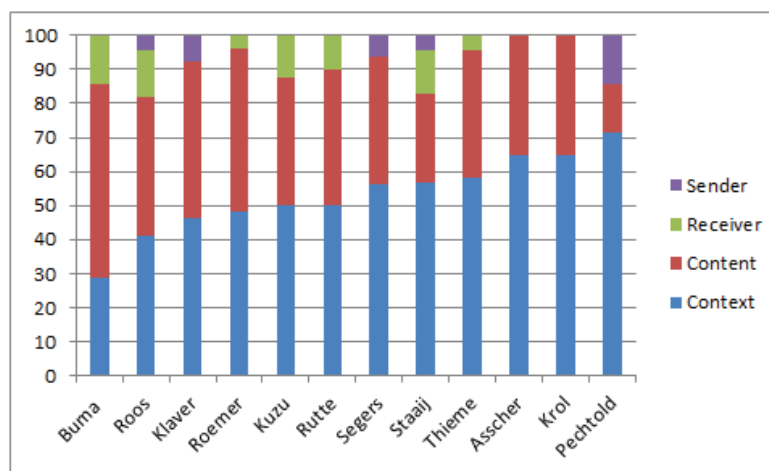
4.2.1. Algemeen

Naast de metaforen heb ik de interviews ook gecodeerd op equivocatie. De eerste vraag is of er sprake is van vraagontwijkend antwoordgedrag op ten minste één van de vier communicatieve dimensies. In totaal beantwoorden politici in 323 van de 503 gevallen de vraag – dat is gemiddeld 64,21% van de vragen. In 180 van de 503 gevallen (35,79%) geven ze dus een vraagontwijkend antwoord – een antwoord dat ik gecodeerd heb als ‘intermediate reply’ of ‘nonreply’. In Afbeelding 5 is het percentage vraagontwijkende antwoorden per politicus te zien: Pechtold geeft verreweg het meeste vraagontwijkende antwoorden, Rutte het minste.

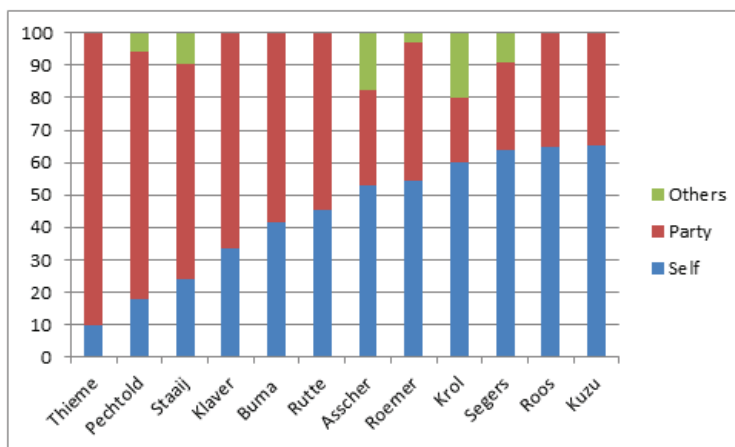
Afbeelding 5: percentage equivocatie per politicus

De tweede vraag is op welke dimensies politici de vraag ontwijken, als zij vraagontwijkende antwoorden geven. Dit blijkt met name de ‘content’ en ‘context’ dimensies te zijn. Van de 180 gegeven vraagontwijkende antwoorden, zijn er slechts 7 (3,47%) op de ‘zender’-dimensie en 13 (6,44%) op de ‘ontvanger’-dimensie. 75 keer (37,13%) werd de vraag ontweken op de ‘content’-dimensie (voorbeeld geven) en 107 keer (52,97%) op de ‘context’-dimensie. In Afbeelding 6 is – wederom procentueel per politicus – weergegeven welke dimensies deze gebruikt om vragen te ontwijken. Pechtold ontwijkt relatief de meeste vragen op de ‘context’-dimensie, Buma op de ‘content’-dimensie.

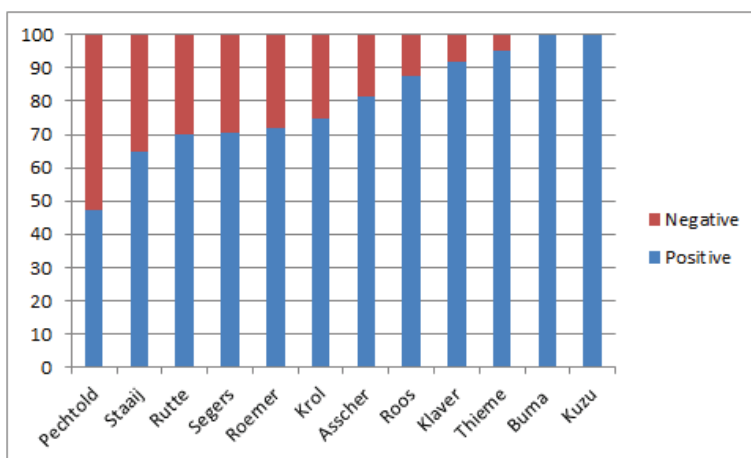
Afbeelding 6: dimensies van equivocatie per politicus

Ten derde heb ik het imago management van de politici bij vraagontwijkende antwoorden geanalyseerd. Enerzijds gaat het daarbij om de vraag wiens imago een politicus probeert te beschermen: dat van hemzelf, dat van zijn partij of dat van anderen. Zoals verwacht, gaat het voor het grootste gedeelte om 'zelf', dus om het imago van de politicus zelf (49,27% van de gevallen). Op kleine afstand volgt het imago van de partij (44,39%) en op grote afstand volgt het imago van (bevriende) anderen (6,34%). In Afbeelding 7 is te zien dat het bij ongeveer de helft van de politici vooral draait om hun eigen imago, bij de andere helft om het imago van de partij.

Afbeelding 7: imago management per politicus

Ten slotte heb ik bij het imago management ook gekeken of het gaat om het positieve of om het negatieve imago, zoals ik die heb gedefinieerd en geoperationaliseerd in het literatuurhoofdstuk en het methodehoofdstuk. De politici in dit onderzoek blijken vaak hun best te doen om het imago van hun partij te verbeteren (positieve imago) en minder vaak om hun politieke bewegingsruimte te behouden (negatieve imago). 141 van de 182 keer (77,47%) geven politici een vraagontwijkend antwoord voor hun positieve imago, tegenover 41 keer (22,53%) voor hun negatieve imago. Zoals in Afbeelding 8 te zien is, geeft alleen Pechtold vaker een vraagontwijkend antwoord voor zijn negatieve imago. Bij Buma en Kuzu draait het zelfs alleen maar om hun positieve imago.

Afbeelding 8: positief en negatief imago management

4.2.2. Per politicus

Asscher

Lodewijk Asscher ontwijkt in iets minder gevallen dan gemiddeld (32,58% ten opzichte van 35,79%) de vragen van de interviewers. Hij doet dit vooral op de context-dimensie (11 van de 17 keer, 64,71%) en op de content-dimensie (6 van de 17 keer, 35,29%). Bij vraagontwijkende antwoorden geeft hij dus wel altijd zijn eigen antwoord (zender) en reageert hij op de vraagsteller (ontvanger). Asscher geeft daarnaast meestal antwoorden om zijn eigen imago te verbeteren (9 van de 17 keer, 52,94%) en – ten opzichte van de rest – ook vaak voor het imago van ‘anderen’ (3 van de 17 keer, 17,65%). Zoals besproken, ging het in zijn interview grotendeels om de diplomatieke rel met Turkije. Asscher wil zich daarbij niet in de mond laten leggen dat deze rel hem politiek gezien goed uitkomt:

I: u bent toch niet naïef als u er van kan, zal ik maar zeggen, profiteren door leiderschap te tonen? Dan is dat toch mooi meegenomen, zo zit de wereld toch gewoon in elkaar?

A: het is goed dat mensen zich realiseren dat regeren dat dat betekent dat er ook onverwachte dingen kunnen gebeuren. Dat je in een woelige tijd leeft. (Context, positief zelf)

Buma

Sybrand van Haersma-Buma beantwoordde in iets meer gevallen dan gemiddeld (68,42%) de vraag van de interviewer. Als hij de vraag ontwijkt, doet hij dat het meeste van alle politici op de content-dimensie (8 van de 14 keer, 57,14%). Daarentegen ontwijkt hij het minste van alle politici vragen op de context-dimensie (4 keer, 28,57%). Twee keer gaat het om de ontvanger-dimensie (14,29%). In iets meer van de gevallen gaat het om het imago van zijn partij (58,33%) dan om zijn eigen imago (41,67%). Opvallend is ten slotte dat hij altijd vragen ontwijkt voor zijn positieve imago en nooit voor zijn negatieve imago. Hieronder staat een voorbeeld van een onduidelijk antwoord (content) waarmee Buma het positieve imago van zijn partij probeert te beschermen:

I: hoeveel geld gaat uw partij dan uiteindelijk weghalen op het spoor?

B: 300 miljoen euro. Nou, nee niet bij spoor, in het totaal 300 miljoen euro. 100 miljoen voor dit project en in totaal 300 miljoen.

I: en waar komt die andere 200 miljoen vandaan dan?

B: eh, overhead. Dat is de verschillende diensten die ermee te maken hebben. Dat is tuurlijk wat je op een gegeven moment zegt dat mogelijk zou moeten zijn. waar je tegen het Centraal Planbureau van zegt ‘kan het ook echt’, ja dat kan. (content, positief partij)

Klaver

Jesse Klaver ontweek de vragen relatief weinig, in 26,67% van de gevallen. Daarmee gaf alleen Mark Rutte vaker antwoord op een vraag dan Klaver. Klaver deed dat iets minder gevallen op de context-dimensie (46,15%) dan gemiddeld, dat is even vaak als op de content-dimensie. Hij gaf vooral vraagontwijkende antwoorden voor het imago van zijn partij: in twee derde van de gevallen, tegenover een derde voor zijn eigen imago. Ook bij Klaver – die vóór de verkiezingen niet in de regering zat en ook niet tot de zogenaamde ‘constructieve drie’ behoorde – ging het vooral om het imago van zijn partij en hemzelf (positieve imago). Zijn doel was namelijk om de grootste te worden:

I: [...] benieuwd naar hoe de heer Klaver om zal gaan met het eventueel niet worden van eerste minister of premier minister. Met andere woorden, valt u straks in een in enorm gat? Haha. Die teleurstelling, ja, het kan gebeuren.

K: eh, alles kan.

I: ja.

K: ja.

I: eh, en wat dan?

K: dan gaan we gewoon verder. (context, positief zelf)

Krol

Henk Krol ontweek in zijn interview 16 van de 44 vragen (36,36%), wat ongeveer het gemiddelde van alle politici is. Ook hij deed dat voornamelijk op de context-dimensie (64,71%) en op de content-dimensie (35,29%). Opvallender is dat het bij Henk Krol voor het grootste gedeelte ging om zijn eigen imago (60%), naast het imago van anderen (20%). Zijn partij-imago leek er, ten opzichte van de andere politici, weinig toe te doen (20%). Deze ‘anderen’ waren vooral ouderen in het algemeen, die volgens Krol zijn stem nodig hebben – het beeld van ouderen in de media beïnvloedde indirect uiteraard ook het verkiezingsresultaat van Krol. Naar aanleiding van eerdere kritiek op Krol's feitenkennis, stelde de interviewer onderstaande vraag – die Krol behendig ontweek:

I: ja. We vroegen ons af of u de cijfers en letters een beetje op orde hebt vanochtend.
K: eh, hele leuke grap, maar eh over het algemeen is dat prima. Ik heb er overigens altijd wel, dat zeg ik heel eerlijk, een spiekbriefje bij. (content, positief zelf)

Kuzu

Tunahan Kuzu ontweek in het interview 38,18% van de vragen en zit daarmee iets boven het gemiddelde. Ook hij ontweek de meeste vragen op de context-dimensie (50%) en de content-dimensie (37,5%). Drie vragen (12,5%) ontweek hij op de ontvanger-dimensie door een opmerking van Geert Wilders te beantwoorden in plaats van de vraag van een journalist. Van alle politici gaf hij – samen met Jan Roos – de meeste vraagontwijkende antwoorden om zijn eigen imago te beschermen (65,22%). Daarnaast is opvallend dat het altijd om zijn positieve imago ging – waarschijnlijk doordat hij niet in de regering zat en het ook niet waarschijnlijk is dat hij er na de verkiezingen in zou komen. Onderstaand een tekstfragment waarin hij weigert een compliment aan Geert Wilders te geven:

I: o, kijk. Ik dacht misschien is het leuk om eens een compliment aan, eh, de heer Wilders uit te delen.
K: even kijken dan moet ik wel heel erg mijn best doen. Eh, even kijken –
I: ja, is dat heel moeilijk?
K: eh, ja dat is vind ik echt heel erg moeilijk. Vind ik dat is ook – ik kom er niet op, nee nee. (context, positief zelf)

Pechtold

Alexander Pechtold beantwoordde van alle politici de minste vragen: slechts 14 van de 31 (45,18%). Hij ontweek de vragen van alle politici het vaakste op de context-dimensie (71,42%), door een reactie te geven die de gestelde vraag niet beantwoordt. Pechtold ontweek vooral vragen van journalisten om het imago van zijn partij te verbeteren – in 13 van de 17 gevallen (76%) gaat het om imago management van zijn partij. Bovendien viel op dat hij, als enige politicus, meer bezig was met het behouden van beleidsvrijheid (negatieve imago, 52,94%) dan met het verbeteren van het imago (positieve imago, 47,06%). Hieronder staat een voorbeeld van een reactie waarmee Pechtold de vraag niet beantwoordde omdat hij geen belofte wilde doen:

I: maar houdt het in dat mocht u aan de formatietafel belanden, en partijen zeggen ‘ja we willen toch wel efftjes hebben over voltooid leven en of dat in een regeerakkoord komt’, dat u zegt ‘nee ik wil het absoluut niet in een regeerakkoord hebben, het moet gewoon via de initiatiefwetten via de Kamer lopen’?
P: nou, ze mogen het er ook best over hebben. Dat vind ik belangrijk, dat ook – (context, negatief partij)

Roemer

Emile Roemer gaf vraagontwijkende antwoorden in 25 van de 62 gevallen (40,32%) en zit daarmee iets boven het gemiddelde. Ook inhoudelijk scoorde Roemer gemiddeld: de context- en content-

dimensie waren in evenwicht, hij gaf vooral vraagontwijkende antwoorden voor zijn eigen imago (54,55%) en voor zijn partij (42,42%) en het ging meestal om zijn positieve imago (72%). Roemer viel in zijn interview als één van de weinigen (de vragen van) de interviewers in sommige gevallen aan. Hieronder staat een voorbeeld van een situatie waarin Roemer zijn eigen imago hoog probeerde te houden door de vraag ‘aan te vallen’:

I: vind u twee miljard te veel of te weinig voor kinderopvang?
R: ja ik weet niet wat ze nou precies gaan gaan voorstellen, want je kunt wel ergens een bedrag tegenaan gooien, maar dan moet ik het concreter zien. Maar dat er meer en toegang moet zijn voor kinderopvang, dat vinden volgens mij heel veel partijen. Dus volgens mij gaan we hier wel uitkomen. (content, negatief partij)

Roos

Jan Roos gaf na Alexander Pechtold de meeste vraagontwijkende antwoorden – in 17 van de 31 gevallen (54%). Hij deed dit voornamelijk op de context- en content-dimensies (beide 9 keer), maar ook op de ontvanger-dimensie (3 keer) en de zender-dimensie (1 keer). Tijdens het interview ging het geregeld persoonlijk over Jan Roos, waardoor hij veel vragen ontweek om zijn eigen imago te verbeteren – in 64% van de gevallen ging het om zijn eigen imago en in de meeste gevallen ook om zijn positieve imago (87,5%). Bij de onderstaande vraag, bijvoorbeeld, probeerde Roos om onder de vraag uit te komen om het positieve imago van zichzelf en zijn partij te beschermen:

Marwan Engels zegt hier: u zegt dat VNL de stem van Nederland is, om erachter te komen wat deze stem is moet u het volk ondervragen. Welke maatregelen heeft u al getroffen om nou te weten wat ‘we’, Nederland, vinden?
R: nou, ik heb nooit gezegd dat VNL een stem van het volk is. ik vind namelijk dat partijen die claimen voor het volk te praten, die hebben nogal een grote broek aan. (context, positief zelf)

Rutte

Mark Rutte ontweek van alle politici gemiddeld de minste vragen: slechts 10 van de 46 (21,74%). Net als de meeste anderen deed hij dat het meeste op de context-dimensie (50%) en minder op de content-dimensie (40%) en de ontvanger-dimensie (10%). Qua imago management was hij vooral bezig met het imago van zijn partij (54,55%) en van zichzelf (45,45%), voornamelijk met het positieve imago (65%) en minder met het negatieve imago (35%). Als Rutte een vraag ontweek, deed hij dat vaak op een positief ingestoken manier. Wanneer de journalist hem vraagt naar zijn vermeende conflict met Freek de Jonge (cabaretier) antwoordde hij met ‘oh, Freek is een mooi verhaal’ – om vervolgens een positief verhaal over Freek de Jonge te vertellen. Hieronder wist hij op een vergelijkbare manier een kritische vraag te ontwijken:

I: en dat asfalt dan nog even, want dat heeft dan toch ook niet echt geholpen de afgelopen tijd want er staan nog steeds files –we hebben het net weer gehoord?
R: maar er is heel veel asfalt bijgekomen. Wij steken per jaar, het zijn recordbedragen, zes tot acht miljard in spoor en vooral in wegen. En wat de VVD betreft gaan we daarmee door en doen we dr nog eens 500 miljoen euro per jaar bovenop – en dan die 500 miljoen alleen in wegen. (context, positief partij)

Segers

Gert-Jan Segers ontweek in zijn interview een gemiddeld aantal vragen, namelijk 16 van de 46 (34,58%). Hij deed dat, net zoals de andere politici, voornamelijk op de context-dimensie (56,25%) en minder op de content-dimensie (37,5%) en de zender-dimensie (6,25%). Hij probeerde met deze vraagontwijkende antwoorden vooral zijn eigen imago (63,64%) en in mindere mate voor zijn partij (27,27%) en voor anderen (9,09%). Ook wat betreft het positieve en negatieve imago scoorde hij

gemiddeld: 70,59% positief en 29,41% negatief. Hieronder staat een voorbeeld van een situatie waarin Segers een kritische vraag over een van zijn belangrijkste campagneonderwerpen ontwijkt:

I: Hidde Luchtbelt zegt hier, vraag voor de heer Segers: 'waarom prijkt de tekst waardig ouder worden op uw reclameborden terwijl u tegen euthanasie bent? Euthanasie is immers bij uitstek een kwestie van waardigheid'?

S: ja, ik vind het wel opmerkelijk dat als je pleit voor naastenliefde voor goede zorg, dat je dan de vraag krijgt, en ik krijg bijvoorbeeld die vraag bij De Wereld Draait Door, of ik wel erbarm heb. Ik denk dat dat juist van erbarm, van barmhartigheid getuigd als je ervoor wil zorgen dat mensen op een waardige manier ouder kunnen worden. Dus daar waar mensen het idee hebben mijn leven is voltooid, het is het is klaar, daar gaat vaak een verhaal achter schuil van eenzaamheid, er niet bij horen, het gevoel dat je langs de rand staat. (context, positief zelf)

Van der Staaij

Het interview van Kees van der Staaij was, vanuit het oogpunt van equivocatie, grotendeels vergelijkbaar met dat van Gert-Jan Segers. Hij ontweek een gemiddeld aantal vragen (37,25%) en deed dat voornamelijk op de context-dimensie (56,52%), minder op de content-dimensie (26,09%) de ontvanger-dimensie (13,04%) en de zender-dimensie (4,35%). Ook hij deed dat vooral voor het positieve imago (65%). In tegenstelling tot Segers en (het gemiddelde van) andere politici, deed hij dat vooral voor het imago van zijn partij (66,67%) en minder voor zichzelf (23,81%). Zoals in onderstaand tekstfragment te zien is, probeerde hij ook te voorkomen anderen, zoals de ChristenUnie tegen de schenen te schoppen:

I: haha, oke, maar moet die moet die ene extra zetel dan van de ChristenUnie komen?

S: Nee hoor, eh, ik heb het liefst dat die ook nog wat zetels erbij krijgen en wij ook, dat is het mooiste –

I: (overlap) maar waar denkt u dan, waar denkt u het vandaan te kunnen halen?

S: ik denk pas, ik bedoel ik hoorde mensen die twijfelden tussen GroenLinks en ChristenUnie. En dan denk ik van nou, dan zou ik maar naar de ChristenUnie gaan, als je daar tussen twijfelt. (ontvanger en context, positief anderen)

Thieme

Marianne Thieme, ten slotte, ontweek met 30,30% iets minder vragen dan gemiddeld. Ze deed dat, zoals de meesten, voornamelijk door een reactie te geven die de vraag niet direct beantwoordt (14 van de 24 keer) en door een onduidelijk antwoord te geven (9 van de 24 keer). Opvallender is dat Thieme de vragen het minste voor haar eigen imago ontweek van alle politici: slechts in 10% van de gevallen. In de overige 90% deed ze dat om het imago van haar partij te bewaken of te verbeteren, aangezien het in 20 van de 21 gevallen ook om het positieve imago ging. Hieronder staat een voorbeeld van een reactie waarmee ze de vraag niet beantwoordt om het imago van haar partij te verbeteren:

I: ja maar dan kan het heel vies tegenvallen. Als je dan pas gaat rekenen.

T: ja, maar weet je, de politiek is meer dan alleen maar boekhouden.

I: ja.

T: politiek is ook dat je samen afspreekt waar welke kant willen we op, en vervolgens laat je dan de rekenmeesters uitrekenen 'waar zitten de financiële gaten, hoe gaan we die haken en ogen vervolgens aanpakken en die en die en die financiële gaten vullen'? Dat is het aller belangrijkste. (context, positief partij)

4.3. Overlap equivocatie - metaforen

In deze paragraaf bespreek ik achtereenvolgens de algemene, getalsmatige, resultaten van de overlap tussen de vraagontwijkende antwoorden en het gebruik van metaforen. Vervolgens ga ik dieper in op de gebruikte metaforen in de overlap en de kenmerken van de vraagontwijkende antwoorden. Ten slotte bespreek ik, net als in de vorige paragrafen, de resultaten per politicus.

4.3.1. Algemeen

In het algemeen bevatte 37,18% van de antwoorden in totaal (187 van de 503) één of meerdere metaforen. In ongeveer de helft van deze antwoorden met een metafoor (18,49%), was de reactie ook daadwerkelijk een antwoord op de vraag. In de andere helft van deze gevallen (18,69%) was het géén antwoord op de vraag. In deze gevallen was er dus sprake van zowel equivocatie als het gebruik van metaforen. De helft van de antwoorden met een metafoor was dus vraagontwijkend.

Andersom geldt dit ook voor vraagontwijkende antwoorden. 180 van de 503 antwoorden in totaal (35,79%) waren vraagontwijkend op ten minste één van de vier communicatieve dimensies. In iets minder dan de helft van deze vraagontwijkende antwoorden (17,10%) kwam géén metafoor voor. In iets meer dan de helft van deze antwoorden (18,69%) kwam dus ten minste één metafoor voor – dat was hetzelfde percentage als in de vorige alinea, omdat het uiteraard dezelfde antwoorden betreft. De helft van de vraagontwijkende antwoorden bevat dus een metafoor.

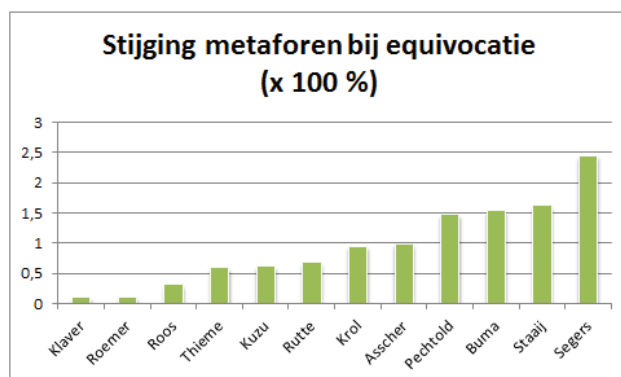
Hypothese 1 van dit onderzoek luidde als volgt: *‘Als politici vraagontwijkende antwoorden geven, gebruiken ze daarvoor vaker metaforen dan bij niet-vraagontwijkende antwoorden.’* Om deze hypothese te testen, heb ik per politicus bekeken in hoeveel gevallen ze metaforen gebruikten bij niet-vraagontwijkende antwoorden en bij vraagontwijkende antwoorden.

In totaal zijn 323 van de 503 vragen niet vraagontwijkend. Bij deze niet-vraagontwijkende antwoorden gebruikten politici in 93 gevallen ten minste één metafoor. Dat was dus in 28,79% van de gevallen. Daartegenover waren 180 van de 503 vragen juist wél vraagontwijkend. Bij deze vraagontwijkende antwoorden gebruikten politici in 94 gevallen ten minste één metafoor. Dat was dus in 52,22% van de gevallen.

Zoals we in de eerste alinea van deze paragraaf hebben gezien, was de helft van de antwoorden met een metafoor vraagontwijkend en de andere helft niet. Het absolute aantal gevallen waarin politici een metafoor gebruikten bij een vraagontwijkend antwoord (94) was namelijk bijna gelijk met het absolute aantal gevallen waarin een politicus de vraag niet ontwijkt en wél een metafoor gebruikt (93). Relatief gezien nam het gebruik van metaforen bij vraagontwijkende antwoorden echter flink toe. Dat komt doordat het aantal vraagontwijkende antwoorden (180) kleiner was dan het aantal niet-vraagontwijkende antwoorden (323).

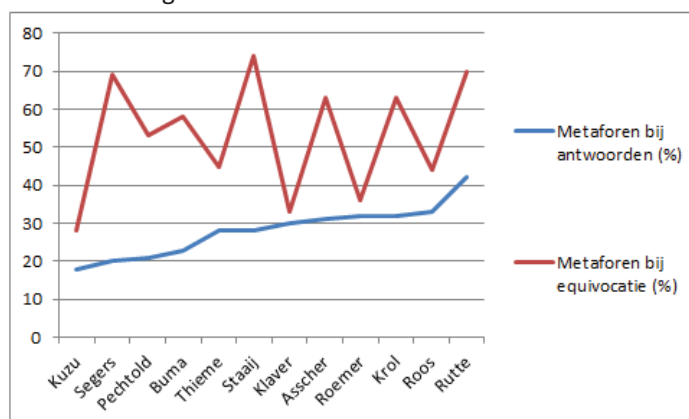
Het gebruik van metaforen steeg dus gemiddeld met $((94/180)-(93/323))/(93/323) \times 100 = 81,38\%$.

Deze bevinding bevestigt de eerste hypothese van dit onderzoek dus overtuigend. Als politici vraagontwijkende antwoorden gaven, gebruikten ze daarvoor gemiddeld 81,38% meer metaforen dan bij niet-vraagontwijkende antwoorden. In Afbeelding 9 hieronder is de stijging per politicus te zien. Zoals te zien is, steeg bij iedere politicus het aantal metaforen bij vraagontwijkende antwoorden.

Afbeelding 9: stijging metaforen bij equivocatie

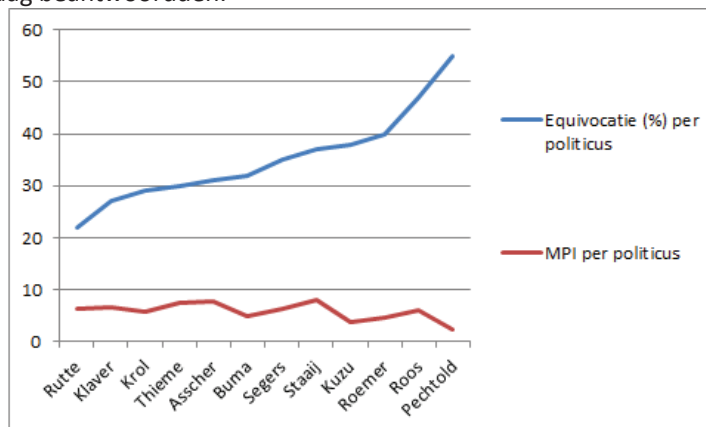
Hoewel bij iedere politicus dus een stijging te zien was in het gebruik van metaforen bij vraagontwijkende antwoorden ten opzichte van niet-vraagontwijkende antwoorden, was er geen sprake van een significante correlatie – Pearson van 0,217 met een significantie van 0,492. In Afbeelding 10 zijn twee percentages onder elkaar gezet: het percentage antwoorden met een metafoor tegenover het percentage vraagontwijkende antwoorden met een metafoor. Te zien is dat bij iedere politicus het aantal metaforen hoger was bij vraagontwijkende antwoorden, maar dat de verschillen niet op eenzelfde manier toenamen. Er is dus geen correlatie tussen de verschillende groottes van de stijgingen in het gebruik van metaforen. Onmiskenbaar is echter dat er in alle gevallen sprake is van een stijging – met opnieuw de nuancering dat deze resultaten gaan om individuele gevallen en niet om algemene trends.

Afbeelding 10: verband tussen metaforen bij equivocatie t.o.v. antwoorden (%)

Als laatste, voor het algemene gedeelte, staan in Afbeelding 11 wederom twee getallen onder elkaar: enerzijds de hoeveelheid ontweken vragen per politicus, anderzijds de hoogte van de MPI per politicus. Hoewel de politici meer metaforen gebruikten bij vraagontwijkende antwoorden, is er een klein negatief verband te zien – Pearson van -0,627 met een significantie van 0,029 – tussen de hoogte van de MPI en het percentage ontweken vragen. In het algemeen nam de MPI dus lichtjes af als politici meer vragen ontwijken.

Des te opvallender is de bevinding dat – ook voor politici die in het algemeen niet meer metaforen gebruikten maar wel veel vragen ontweken – politici relatief meer metaforen gebruikten bij vraagontwijkende antwoorden dan bij niet-vraagontwijkende antwoorden. Alexander Pechtold, bijvoorbeeld, ontweek van alle politici de meeste vragen, maar had de laagste MPI. Andersom ontweken Mark Rutte en Marianne Thieme weinig vragen, maar hadden ze een hoge MPI. Toch geldt voor allen dat ze meer metaforen gebruikten bij vraagontwijkende antwoorden dan bij reacties waarmee ze de vraag beantwoordden.

Afbeelding 11: verband tussen equivocatie en MPI per politicus

Metaforen

Hypothese 2 van dit onderzoek luidde als volgt: *'Als politici vraagontwijkende antwoorden geven met metaforen, gebruiken ze daarvoor de krachtige soorten van metaforen.'* Om deze hypothese te testen, heb ik de gemiddelde content van de metaforen bij niet-vraagontwijkende antwoorden tegenover de gemiddelde content van de metaforen bij vraagontwijkende antwoorden gezet.

De gemiddelde metaphor content index bij niet-vraagontwijkende antwoorden was 2,561, bij vraagontwijkende antwoorden 2,578. Deze content-scores van de metaforen liggen dus erg dicht bij elkaar. De politici gebruikten dus niet de inhoudelijk sterkere metaforen (onder de 3) en de resultaten **bevestigen de hypothese dus niet**. Een nuancering is dat de politici die een lage content-score hadden bij de niet-vraagontwijkende antwoorden juist bij de vraagontwijkende antwoorden een stijging lieten zien. Met een Pearson van -0,633 en een significantie van 0,027 is er een licht negatief significant verband: hoe lager de content, hoe hoger de stijging.

Hypothese 3 van dit onderzoek luidde als volgt: *'Als politici vraagontwijkende antwoorden geven met metaforen, gebruiken ze daarvoor originele metaforen.'* Om deze hypothese te testen, heb ik de gemiddelde intensiteit-score van de metaforen bij niet-vraagontwijkende antwoorden tegenover de gemiddeld intensiteit van de metaforen bij vraagontwijkende antwoorden gezet.

De gemiddelde intensiteitscore bij niet-vraagontwijkende antwoorden was 1,448. Dat is iets lager dan de gemiddelde score bij vraagontwijkende antwoorden, die 1,496 is. Ook wat betreft de intensiteit van de metaforen lagen de scores dus dicht bij elkaar. Aangezien dit gemiddeld dus geen originele metaforen zijn (onder de 2), bevestigen de resultaten **ook deze hypothese niet**. Wederom geldt hier de nuancering dat politici met een zwakke intensiteit bij niet-vraagontwijkende antwoorden de grootste stijging hadden bij vraagontwijkende antwoorden. Met een Pearson van -0,735 en een significantie van 0,006 is er een significant negatief verband: hoe lager de intensiteit van metaforen, hoe hoger de stijging van het ontwijken van vragen.

Equivocatie

Hypothese 4 van dit onderzoek luidde als volgt: *'Als politici metaforen gebruiken om vraagontwijkende antwoorden te geven, doen ze dat op de 'content' en 'context' dimensies.'* Om deze hypothese te testen, heb ik de dimensies bij vraagontwijkende antwoorden zonder metaforen tegenover de dimensies bij vraagontwijkende antwoorden met metaforen gezet.

De zender-dimensie bleek minder vaak aan bod te komen bij antwoorden met een metafoor (6,12% naar 0,96%), de ontvanger-dimensie juist iets vaker (4,08% naar 8,65%). De content-dimensie kwam iets vaker aan bod (35,71% naar 38,46%) en de context-dimensie weer iets minder vaak (54,08% naar 51,92%). In totaal ontweken politici vragen dus ongeveer even vaak op de content- en context-dimensies bij antwoorden zonder metafoor (89,79%) als bij antwoorden met een metafoor (90,38%). Hoewel deze resultaten **de derde hypothese bevestigen**, bleken de politici niet meer vragen te ontwijken op de content- en context-dimensies bij vraagontwijkende antwoorden met een metafoor.

Hypothese 5, ten slotte, luidde als volgt: *'Als politici metaforen gebruiken om vraagontwijkende antwoorden te geven, doen ze dat om hun eigen gezichtsverlies en dat van hun partij te voorkomen.'* Hiervoor heb ik het imago management bij vraagontwijkende antwoorden zonder metaforen tegenover het imago management bij vraagontwijkende antwoorden met metafoor gezet.

Ook hier zijn kleine verschuivingen te zien. Bij antwoorden zonder metafoor dachten politici meer aan zichzelf (52,48%) dan aan de partij (45,54%) en ten slotte aan anderen (1,98%). Bij antwoorden met een metafoor lagen de percentages dichter bij elkaar: 46,15% zelf, 43,27% partij en 10,58% anderen. De resultaten **bevestigen dus weliswaar hypothese 5**, maar de politici leken relatief meer metaforen te gebruiken om gezichtsverlies van anderen te voorkomen dan voor henzelf of hun partij.

4.3.2. Per politicus

Asscher

Lodewijk Asscher gebruikte in 10 van de 16 gevallen een metafoor als hij de vraag ontweek (62,5%). Hij gebruikte 11 keer een metafoor bij de 35 vragen die hij niet ontweek (31,43%) – een flinke stijging dus. Bij hem steeg de gemiddelde content van de metaforen licht (van 2,84 naar 3,15) en ook de intensiteit steeg licht (van 1,72 naar 1,75). Dit is een voorbeeld van een antwoord waarbij hij een metafoor gebruikt en de vraag ontwijkt:

I: en is het ook een definitieve streep door het EU-lidmaatschap? Is er is er ruzie?

A: nou, het EU-lidmaatschap is toch, **lichtjaren verder verwijderd**. (content, negatief anderen)

Buma

Sybrand Buma gebruikte 7 keer een metafoor bij de 12 vraagontwijkende antwoorden die hij gaf (58,33%), tegenover 6 keer bij de 26 vragen die hij niet ontweek (23,08%). De gemiddelde content van de metaforen bij vraagontwijkende antwoorden steeg bovendien van 2,9 naar 3,36, maar de gemiddelde intensiteit daalde van 1,9 naar 1,55. Een voorbeeld:

I: de normen en waarden en de identiteit, Joost. Ja, u spreekt over een morele revolutie. Dat heb ik u een aantal keer horen uitspreken. Dan denk ik, mijn hemel dat een revolutie geleid vanuit het CDA partijbureau. Wat moet ik – is dat echt zo, zo heftig dat woord revolutie? Dat het woord erbij past?

B: nou ik zou zeggen kijk om je heen. En zie hoe de wereld eruit ziet. En zie dat er heel veel mensen zijn die op dit moment echt het gevoel hebben dat het land als het ware **onder hun vingers wegglijdt**. Dat moet echt anders – (content, positief partij)

Klaver

Jesse Klaver gebruikte 4 keer een metafoor bij de 12 vraagontwijkende antwoorden (33,33%). Daartegenover gebruikte hij 10 metaforen bij 33 antwoorden op de vraag (30,30%). Dit verschil van 3,03 procentpunten is de kleinste stijging van alle politici. Bij Klaver daalde bovendien de gemiddelde content van 3,57 naar 3, de intensiteit stijgt lichtjes van 1,48 naar 1,57.

I: toch nog heel kort, want we hebben wat oudere en ook jongere luisteraars en die hebben ook allemaal vragen. Nora van Agt vraagt nog, en gaat u dat maar eens eventjes heel kort beantwoorden: 'hoe gaat u ervoor zorgen dat we in de toekomst nog genoeg voedsel hebben voor iedereen'? Ik geef u 30 seconden.

K: haha. Nora wat een uitstekende vraag. ik denk dat het heel erg belangrijk is dat we ervoor zorgen dat dat de boeren goed hun werk kunnen blijven doen. En dat boeren niet enorm **worden uitgeknepen en benadeeld door supermarkten**, want nu verdienen boeren eigenlijk heel weinig geld voor de producten die ze krijgen. En ik vind het heel belangrijk dat we snel gaan naar biologische landbouw en dat we goed voor de dieren zorgen. (context, positief zelf)

Krol

Henk Krol gebruikte in 10 van de 16 gevallen (62,5%) een metafoor bij een vraagontwijkend antwoord. Bij antwoorden op de vraag deed hij dat in 32,14% (9 van de 28 keer). De gemiddelde content daalde lichtjes van 3,67 naar 3,22 en de intensiteit steeg lichtjes van 1,56 naar 1,72.

I: het gaat er mij nog steeds om van waarom komt u niet alleen – waarom gaat, richt u zich op alle ouderen? Waarom maakt u het generiek, dat maakt ook al alles wat u voorstelt zo duur namelijk?

K: nee, ik zet mij in om ouderen **weer een stem te geven**. want die zijn **hun stem verloren** (context, positief zelf)

Kuzu

Tunahan Kuzu gebruikte 6 van de 21 keer bij vraagontwijkende antwoorden een metafoor (28,57%). Bij antwoorden gebruikte hij 6 van de 34 keer (17,65%) een metafoor. De gemiddelde content steeg licht van 2,38 naar 2,55, de gemiddeld intensiteit van 1,23 naar 1,36.

I: u bent tegen de verrechtsing, de verruwing en de verharding in de samenleving. We hadden het net al even over dat dat twitter he. U zet tegen Geert Wilders in en omgekeerd. Ja past dat dan in dat plaatje, want u doet er dan zelf ook aan mee?

K: nou, kijk. In de eerste plaats is het heel belangrijk dat je als je iets wil dat je het vriendelijk verzoekt. En wij hebben het vriendelijk verzocht. En wij hebben het vervolgens uitgelegd. En we hebben het nog een keer uitgelegd.

I: nou, vriendelijk verzocht?

K: vriendelijk verzocht. Maar als je tegen dovemans oren praat, dan mag je best wat feller er tegenin gaan. Met Geert Wilders zie je dat het **een straatvechter** is. je kan hem **met fluwelen handschoenen proberen te bestrijden**, maar als we één ding hebben geleerd van de afgelopen jaren, pak 'm beet de afgelopen 11 tot 12 jaar – (content en context, positief partij)

Pechtold

Alexander Pechtold gebruikte 9 keer een metafoor bij een vraagontwijkend antwoord (52,94%) tegenover 3 keer bij een van de 14 antwoorden (21,43%). Gemiddelde content steeg van 2,1 naar 2,6 en de gemiddelde intensiteit van 1 naar 1,3.

I: u komt in heel veel plaatjes voor, he. Als je nu gaat formeren op basis van wat er in de peilingen staat. Dus is dit dan een breekpunt straks in de in de onderhandelingen als u aanschuift?

P: wij hebben het zo zorgvuldig proberen te doen dat we dit niet tot een coalitie-inzet maken maar dat we tegen de Kamer in volgende samenstelling zeggen 'oordeel ieder naar eigen geweten, nadat we het goed besproken hebben'. Want dit is iets wat ik zelfs niet langs **coalitie** maar ook niet langs **fractiedwang** wil organiseren. Maar kijk je naar de samenleving en kijk je naar de Tweede Kamer in huidige samenstelling, dan zie ik hele ruime meerderheden. (context, negatief partij)

Roemer

Emile Roemer gebruikte 9 keer een metafoor bij de 25 vraagontwijkende antwoorden (36%). Bij antwoorden op de vraag deed hij dat 12 van de 37 keer (32,43%). Dit is, na Tunahan Kuzu, de kleinste stijging van alle politici. De gemiddelde content daalde lichtjes van 2,37 naar 2,29 en de gemiddelde intensiteit steeg lichtjes van 1,6 naar 1,64.

I: ja, precies, daar wil ik het over hebben. want er wordt dus te veel geld uitgegeven zegt het Centraal Planbureau. En uiteindelijk gaat de werkgelegenheid bij de SP onderuit. Dus als ik het zeg maar vertaal, kiest u voor de korte termijn, ten koste van de toekomst?

R: nou, dat is niet de goede samenvatting.

I: o, haha.

R: nee. Het eerste deel overigens wel, na **de kaalslag van de afgelopen jaren** kiezen wij ervoor om de komende jaren extra te investeren. Dat hadden we eigenlijk de afgelopen periode moeten doen, omdat je dan echt in crisistijd **economie sneller kunt eh kunt eh aansturen**. Dat heeft dit kabinet niet gedaan. (content, positief partij)

Roos

Jan Roos gebruikte 7 van de 16 keer een metafoor bij een vraagontwijkend antwoord (43,75%), tegenover 6 van de 18 keer bij een antwoord op de vraag (33,33%). De gemiddelde content daalde van 2,86 naar 2,71 en de intensiteit steeg van 1,64 naar 1,77.

I: heeft het niks met, zal ik maar zeggen, met uw vorige baan te maken? Alexander Pechtold was veilingmeester en wethouder.

R: ja, nou, kijk. Weet je weet je wat het is. ik ben ik ben lijsttrekker van Voor Nederland. Wij hebben een ontzettend goed partijprogramma. Bij het CPB komen we er echt fantastisch uit: **kampioen economische groei**, lastenverlaging, de veiligheid, daar gaat het niet over. Het gaat alleen maar over een tweet die ik vier jaar geleden naar Tofik Dibi heb gestuurd. En een fragment uit een radio van vijf jaar terug. Dat betekent nou dat ze namelijk op de inhoud van de politiek, **niet kunnen winnen**. Dus dan gaan ze het over mijn verleden hebben (ontvanger, content en context, positief zelf)

Rutte

Rutte ontweek 7 van de 10 vragen met behulp van een metafoor (70%), 15 van de 36 keer gebruikte hij een metafoor bij een antwoord op de vraag (41,67%). De intensiteit daalde flink van 2,9 naar 2,41, de intensiteit daalde van 1,68 naar 1,53.

I: en de-escaleren betekent dus gewoon op dit moment echt even stil zitten, niks doen?

R: nou, niet niet zelf nu met nieuwe, inflammende –hoe noem je dat – aanwakkerende ...

I: geen olie op het vuur gooien?

R: geen olie op het vuur gooien van onze kant. Maar en als zij dat wél doen, dan zullen wij ons daartoe moeten verhouden, als zij weer hele rare dingen roepen of hele rare dingen aankondigen, dan zullen wij daar natuurlijk op moeten reageren. Maar om nou zelf **stappen te gaan zetten**, terwijl we **zo'n vergaande stap zaterdag gedaan** hebben, **onze grens hebben getrokken**, de **streep hebben gezet**, hebben gezegd 'dit is wat wij acceptabel vinden als trots land tegenover het trotse land Turkije, en dit vinden we niet normaal', dat hebben we laten blijken. Ja, het lijkt mij nu een goede zaak om daar niet nog eens een keer **hijgerig overheen te springen**. (content, positief zelf)

Segers

Gert-Jan Segers gebruikte 11 van de 16 keer een metafoor bij een vraagontwijkend antwoord (68,75%), tegenover 6 keer bij de 30 antwoorden op de vragen van de journalist (20%). Deze stijging was de grootste van alle politici. Ook stegen de content en intensiteit van zijn metaforen: content van 2,57 naar 3,18 en de intensiteit van 1,57 naar 1,95.

I: is dat doel uiteindelijk dan toch, zou dat ooit laten we zeggen – dit is een hypothetische vraag – zou dat doel hoger kunnen zijn dat u daar dan toch een keer verschijnt?

S: nou dat weet ik niet. Kijk, je moet nooit **hypotheek op de verre toekomst leggen**, maar nu was het volstrekt helder, is het volstrekt helder, dat wij hebben **de lijn getrokken** wij treden gewoon niet op zondag op. Ik heb het er nog wel eens een keer thuis over gehad en ze zeiden ja we houden het alleen vol als jij ook echt gewoon één dag er voor ons bent. (content, positief en negatief zelf)

Van der Staaij

Kees van der Staaij gebruikte bij 14 van de 19 vraagontwijkende antwoorden een metafoor (73,68%). Bij antwoorden op de vraag deed hij dat in 9 van de 32 gevallen (28,13%). Daarmee is hij, na Gert-Jan Segers, de grootste stijger. Bij hem daalde de content echter van 2,57 naar 2,47 en ook de intensiteit daalde van 2 naar 1,8.

I: (overlap) nee, ik bedoel niet dat u met GroenLinks samen gaat. GroenLinks als voorbeeld aan de groen-linkse zijde, een samenstelling van een aantal partijen die ooit ook bestonden, maar dat u samen met de ChristenUnie een blok gaat vormen.

S: nou, kijk, als wij vormen met andere partijen, welke dat ook zijn, **een blok in de kamer**, maar zeker regelmatig ook met de christelijke partijen, voor punten waar wij gemeenschappelijk voor staan.

I: maar geen fusie?

S: En mijn ervaring is dat ook heel veel van die fusiebewegingen van de afgelopen jaren zijn meer vanuit een soort zwakte naar voren gekomen, van ja, misschien staan we toch met elkaar wat sterker dan vanuit de kracht, en ik denk dat dat veel beter is, dat je vanuit kracht samenwerkt, met partijen. En dan sta je er ook het sterkste voor. (content en context, negatief partij)

Thieme

Marianne Thieme, ten slotte, ontweek 9 van de 20 vragen met een metafoor (45%), tegenover 13 van de 46 antwoorden (28,26%). De gemiddelde content van de metaforen daalde van 3,39 naar 3,2 en de gemiddelde intensiteit steeg van 1,53 naar 2.

I: bio-industrie en de zorg, oke. Dat is helder. Over die bio-industrie vraagje van een luisteraar, Jan van den Akker. Werkt als onderzoeker in de agrarische sector. Zegt: 'flink verduurzamen kost een boer vaak een investering die hij of zij niet zomaar heeft'. hoe gaat u daar geld voor vrijmaken?

T: ja. Nou wat heel belangrijk is dat op dit moment, om ons te realiseren dat elke dag vijf boeren moeten stoppen met hun bedrijf. En het heeft te maken met die mondialisering, het steeds grootschaliger worden van een boer, eh, boerenbedrijf. Intensivering, we zien ook dat de melkveehouders hun koeien massaal nu naar de slacht brengen. Gewoon puur omdat het systeem letterlijk dood loopt. Dus wat wij willen is dat de boeren de kans krijgen om om te schakelen naar biologisch. (content en context, positief partij)

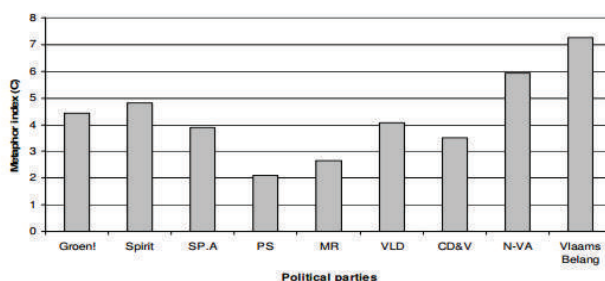
4.4. Duiding resultaten

4.4.1. Metaforen

In het theoretisch kader heb ik beschreven dat de Metaphor Power Index van allerlei omstandigheden afhankelijk is – denk bijvoorbeeld aan de economische stand van zaken tijdens een interview (De Landtsheer, 2015) of aan de thema's die aan bod komen in het interview (De Landtsheer & Vertessen, 2011). Daarnaast heb ik bij het begin van dit hoofdstuk aangegeven dat mijn onderzoek een momentopname is en individuele politici bestudeert tijdens één interview op één medium. Met deze nuancerings in het achterhoofd, zijn er opvallende conclusies.

Uit eerder onderzoek is onder andere gebleken dat de hoogte van de MPI mede samenhangt met de positie van een politicus in het politieke spectrum. De teksten van politici aan de uitersten van het spectrum hebben over het algemeen een hogere metaforische kracht (De Landtsheer en Vertessen, 2011). In Afbeelding 12 is duidelijk te zien dat de partijen aan de linkerzijde van het spectrum, maar vooral ook aan de rechterzijde, een hogere MPI hadden dan de centrumpolitici.

Figure 1: MPI-values of Flemish Belgian political parties in newspaper and magazine interviews (January-March 2005) (based on De Landtsheer and Vertessen, 2011)

Afbeelding 12: uit De Landtsheer en Vertessen (2011, p. 2)

In de resultaten van mijn onderzoek komt deze verdeling tussen 'centrum' en 'uitersten' niet naar voren, (zie Afbeelding 4). De hoogte van de MPI lijkt eerder willekeurig verdeeld over het politieke spectrum. Opvallend is bijvoorbeeld de MPI-score van Emile Roemer. De lijsttrekker van de meest linkse partij in het Nederlandse parlement (de Socialistische Partij) scoorde onder het gemiddelde. Ook opvallend is Jan Roos, waarvan ik verwacht had dat hij, als rechtse nieuwkomer, het ontbreken van Geert Wilders zou kunnen compenseren. Hij scoorde slechts iets hoger dan het gemiddelde.

Ook is er geen duidelijk verschil te zien tussen politici van partijen die in de coalitie of oppositie zitten, hoewel er maar twee coalitiepartijen waren (VVD en PvdA) en deze resultaten dus niet zonder meer te generaliseren zijn. Dat zelfde geldt voor de MPI van de enige vrouwelijke politica in dit onderzoek: haar hoge MPI – ten opzichte van de overige politici heeft ze de derde hoogste MPI-score – is lastig te generaliseren voor alle vrouwelijke politici.

Daarnaast blijkt uit eerder onderzoek dat politici bij meer abstracte thema's – zoals nationalisme en antipolitiek (De Landtsheer, 2015) – meer en sterkere metaforen gebruiken. Bij onderwerpen zoals 'mobiliteit' hebben de teksten juist een lagere MPI. In het radioprogramma van dit onderzoek was 'verkeer en vervoer' een vast onderdeel van ieder interview. Bij de interviews met Mark Rutte en Lodewijk Asscher, echter, ging het voor het grootste deel over de diplomatieke rel met Turkije – een meer abstract onderwerp waarbij je dus meer en sterkere metaforen kunt verwachten. Daardoor kunnen de MPI's van Rutte en Asscher enigszins vertekend zijn.

Ten slotte heb ik in het theoretisch kader besproken dat met name de ambiguïteit van metaforen en de potentie om het perspectief op een vraagstuk te veranderen van belang zijn in relatie tot equivocatie. Ambiguïteit stelt een politicus in staat om een antwoord te geven zonder de vraag direct te beantwoorden en laat ruimte voor meerdere interpretaties. Het veranderen van het perspectief

op het onderwerp geeft de politicus een rechtvaardiging om de vraag niet – of op een andere manier – te beantwoorden.

In dit onderzoek gebruikten politici voornamelijk metaforen die inhoudelijk in het zwakkere segment zitten (met name de categorieën Populair en Techniek) en die zwak tot neutraal zijn qua originaliteit. Dit terwijl de ambiguïteitsfunctie van metaforen sterker wordt als de metafoor inhoudelijk sterker is en terwijl het perspectief pas echt verandert als het een originele metafoor is: pas dan interpreteren ontvangers de metaforen 'by comparison' en niet 'by categorization'. Dat betekent dat de politici in deze interviews krachtiger gebruik hadden kunnen maken van metaforen, zeker in het geval dat er een vraag mee ontweken werd (daarop kom ik terug in paragraaf 4.4.3.).

4.4.2. Equivocatie

Ook voor de resultaten van de analyse van equivocatie geldt dat ze niet zonder meer te vergelijken zijn met de uitkomsten uit eerdere onderzoeken. Uit eerder onderzoek blijkt namelijk dat het onder andere afhangt van de persoonlijkheid van politici – Theresa May blijkt bijvoorbeeld een geheel eigen stijl te hebben voor het geven van vraagontwijkende antwoorden (Bull, 2016). Ook geven politici in Japan meer vraagontwijkende antwoorden te geven (Feldman, Kinoshita, & Bull, 2015) en is het dus mede afhankelijk van culturele verschillen. Ten slotte verschilt de analyse van vraagontwijkende antwoorden ook per medium – Feldman (2016) heeft daarom een aparte schaalverdeling gemaakt voor de analyse van tv-interviews.

In lijn met het onderzoek van Feldman, Kinoshita en Bull (2015) was mijn verwachting dat (potentiële) coalitiepartijen eerder aangesproken worden op hun beleid dan oppositiepartijen. Dat is inderdaad terug te zien in mijn onderzoeksresultaten: vooral de partijen die geen deel uit leken te gaan maken van een nieuwe coalitie (Kuzu, Thieme, Roos, Asscher, Krol en Roemer), waren bezig met hun positieve imago, terwijl de lijsttrekkers van de (potentiële) coalitiepartijen (Segers, Rutte, Van der Staaij en Pechtold) relatief vaak probeerden hun negatieve imago te beschermen. Klaver en Buma vormden echter de uitzondering op deze regel, doordat zij relatief veel vraagontwijkende antwoorden gaven voor hun positieve imago. Deze regel lijkt dus vaak, maar niet altijd op te gaan.

Verder zijn er, op het gebied van equivocatie, weinig grote verschillen tussen de politici te zien. Over het algemeen zijn, zoals verwacht door eerder onderzoek van (Feldman, 2016), de zender- en ontvanger-dimensies van minder groot belang dan de content- en context-dimensies. Uit eerder onderzoek van Peter Bull (2016) blijkt dat politici gemiddeld 46% van de vragen ontwijken: "in my previous analyses of 33 broadcast interviews with other British political leaders [...] I found an average reply rate of 46%." De politici in mijn onderzoek ontwijken met zo'n 36% aanzienlijk minder vragen.

De verschillen tussen politici lijken vooral afhankelijk te zijn van hun persoonlijkheid. Zo ontweek Mark Rutte eerder vragen door niet verdedigend, maar positief te reageren op kritische vragen. Alexander Pechtold, daarentegen, had eerder de neiging om 'om de vraag heen' te praten. Een aantal andere politici, ten slotte, zoals Krol, Kuzu en Roemer gingen weer in discussie met de interviewers om een vraag te ontwijken, zoals in onderstaand voorbeeld uit Roemers interview:

I: overheids- en zorgbanen zeg ik erbij, want in de marktsector gaan er verloren –
R: ook in de marktsector. Helemaal niet, ook in de marktsector.
I: nou, dan heeft u een andere doorrekening gekregen dan ik.
R: zeker wel en ik zou overigens niet weten wat er mis is met meer politieagenten, meer –
I: (overlap) nee
R: verpleegkundigen, meer mensen bij de belastingdienst, meer rechercheurs.

4.4.3. Overlap

Zoals beschreven in de derde paragraaf van dit hoofdstuk, verschilde de kracht van de metaforen – de content en de intensiteit – bij vraagontwijkende antwoorden niet of nauwelijks van de kracht van de metaforen bij niet-vraagontwijkende antwoorden. De content-score bleef iets onder de 3 zitten. Een verklaring voor het vele gebruik van populaire en techniekmetaforen is het terugkerende onderwerp van de gesprekken: mobiliteit, een onderwerp waarbij politici vaak een relatief lage MPI hebben (De Landtsheer, 2015). De politici spraken bijvoorbeeld over het ‘oplossen van knelpunten’, wat ik heb gecodeerd als techniekmetafoor. Zie bijvoorbeeld dit fragment van Emile Roemer:

R: dat is een beetje een standaard actie in Den Haag. Files, dan moet er meer asfalt komen.
I: daar bent u niet van?
R: nou, knelpunten oplossen dat dat vind ik een prima idee, maar zorg eerst dat mensen veel meer een alternatief gaan krijgen.

Daarnaast steeg ook de originaliteit van de metaforen bij vraagontwijkende antwoorden niet of nauwelijks ten opzichte van de metaforen bij niet-vraagontwijkende antwoorden. Dit wijst er, naar mijn idee, op dat de politici niet bewust bezig zijn met het gebruiken van een metafoor om een vraagontwijkend antwoord te geven. Ze gebruiken eerder – net zoals bij niet-vraagontwijkende antwoorden – vooraf bedachte metaforen bij bepaalde onderwerpen of meer gangbare metaforen die in hun woordenschat zitten. Iconisch is het interview met Alexander Pechtold: hij ontwijkt van alle politici de meeste vragen, maar heeft de laagste MPI.

Ook vanuit het perspectief van de analyse van equivocatie waren er niet of nauwelijks verschillen te constateren tussen antwoorden met of zonder een metafoor. Zo werden de content- en context-dimensies, zoals verwacht, het meeste gebruikt. De politici wisten zowel met behulp van metaforen als zonder metaforen behendig om lastige vragen heen te draaien door onduidelijk of impliciet te antwoorden, of door een antwoord te geven dat de vraag niet beantwoordde. Ook ontweken politici vragen vooral om gezichtsverlies voor henzelf of hun partij te voorkomen – dat geldt ook voor vraagontwijkende antwoorden met een metafoor. Hoewel de categorie ‘anderen’ iets toenam, was het aantal (van 2 naar 12) te klein om hier uitspraken over te doen.

De resultaten bevestigen echter de eerste – en meest centrale – hypothese van dit onderzoek: politici gebruikten relatief meer metaforen bij vraagontwijkende antwoorden dan bij niet-vraagontwijkende antwoorden. De vraag is dus, gezien het voorgaande, of ze zich hiervan bewust waren of het zelfs bewust deden. Mijn idee is dat dit niet het geval was: in dat geval zou je een stijging in de originaliteit van de gebruikte metaforen verwachten. Ook is het logisch dat ze dan de inhoudelijk sterkere metaforen hadden gebruikt.

Deze constatering betekent eveneens dat politici hun gebruik van metaforen bij equivocatie kunnen verbeteren. Zoals in het literatuuronderzoek besproken, draagt een krachtige metafoor een inhoudelijke redenering in zich en leidt het de aandacht af van het ambigue, vage en/of impliciete karakter van equivocatie. Ook kunnen sterkere metaforen tot de verbeelding spreken en een eenvoudig antwoord geven op een complexe vraag. Politici benutten deze theoretische voordelen van het gebruik van metaforen bij een vraagontwijkend antwoord onvoldoende, doordat de content en intensiteit van de metaforen bij vraagontwijkende antwoorden niet bleek te stijgen.

Ten slotte is de vraag of er sprake is van een causaal verband tussen het geven van vraagontwijkende antwoorden en het gebruik van metaforen. Vanuit het theoretisch kader was mijn verwachting dat een politicus die een vraag wil ontwijken, daarvoor een metafoor gebruikt. Deze redenering staat hieronder schematisch weergegeven. De vraag is echter – ervan uitgaande dat politici niet bewust meer metaforen gebruiken bij vraagontwijkende antwoorden, aangezien de kracht van de gebruikte metaforen niet stijgt – of deze causale relatie wel opgaat.

politicus wil vraagontwijkend antwoord geven

politicus gebruikt metafoor

Het is dus niet waarschijnlijk dat de politici op deze, bijna rationele, manier metaforen gebruikten voor vraagontwijkende antwoorden. Het is waarschijnlijker dat er een fase tussen zit, namelijk de fase waarbij politici naar een abstracter denkniveau gaan om een vraag te ontwijken – zodat ze, metaforisch gezegd, om de vraag heen kunnen praten. Een voorbeeld is het tekstfragment hieronder van Marianne Thieme. Het is niet heel waarschijnlijk dat ze bij de vraag al bedacht had dat ze een metafoor wilde gebruiken om de vraag te ontwijken, of dat ze zelfs al besloten had welke metafoor ze wil gebruiken.

I: bio-industrie en de zorg, oke. Dat is helder. Over die bio-industrie vraagje van een luisteraar, Jan van den Akker. Werkt als onderzoeker in de agrarische sector. Zegt: 'flink verduurzamen kost een boer vaak een investering die hij of zij niet zomaar heeft'. hoe gaat u daar geld voor vrijmaken?

T: ja. Nou wat heel belangrijk is is dat op dit moment, om ons te realiseren dat elke dag vijf boeren moeten stoppen met hun bedrijf. En het heeft te maken met die mondialisering, het steeds grootschaliger worden van een boerenbedrijf. Intensivering, we zien ook dat de melkveehouders hun koeien massaal nu naar de slacht brengen. Gewoon puur omdat het systeem letterlijk dood loopt. Dus wat wij willen is dat de boeren de kans krijgen om om te schakelen naar biologisch. (content en context, positief partij)

Waarschijnlijker is dat ze van een concreet probleem ('boeren moeten stoppen met hun bedrijf') naar een abstracter denkniveau ging ('dat heeft te maken met mondialisering') en daarna een metafoor gebruikte die daarop aansloot ('het systeem loopt dood en boeren moeten kunnen omschakelen') om de vraag te ontwijken. Als er dus sprake is van een algemeen causaal verband tussen het geven van vraagontwijkende antwoorden en het gebruik van metaforen, zou dit er als volgt uit zien:

Politicus wil vraagontwijkend antwoord geven

Politicus denkt op abstracter niveau

Politicus gebruikt metafoor

Wederom maak ik hierbij de nuancering dat ik in dit onderzoek individuele politici in een specifieke context heb onderzocht, geen trends. Ook kunnen politici in afzonderlijke gevallen natuurlijk wél bewust voor een metafoor kiezen om een vraagontwijkend antwoord te geven.

Een veelgemaakte fout bij het opstellen van dit soort relaties is dat er sprake is van een omgekeerde (causale) relatie: in dit geval zou dat betekenen dat politici besluiten een metafoor te gebruiken en daarmee – al dan niet opzettelijk – de vraag van de interviewer ontwijken. Dit is echter niet logisch, gezien de theorie en de empirie van dit onderzoek. Theoretisch gezien is dit geen logische redenering, omdat het geven van een vraagontwijkend antwoord niets toevoegt aan de metafoor. Empirisch gezien zou je verwachten dat politici in dat geval krachtigere metaforen zouden gebruiken bij vraagontwijkende antwoorden – wat niet het geval is.

5. Conclusie

In deze conclusie beantwoord ik achtereenvolgens de drie deelvragen van dit onderzoek, zoals geformuleerd in het eerste hoofdstuk. Vervolgens beantwoord ik de hoofdvraag.

5.1. Beantwoording deelvragen

Deelvraag 1

Waarom zouden politici gebruik moeten maken van metaforen om vraagontwijkende antwoorden te geven in politieke interviews?

In hoofdstuk 2 – het literatuuronderzoek – heb ik een uiteenzetting gedaan van metaforen enerzijds en equivocatie anderzijds. Bij beide theoretische concepten heb ik besproken wat het inhoudt, wat voor soorten metaforen en equivocatie er zijn en wat het nut van het gebruik ervan is. Dat heeft geresulteerd in (deel)conclusies over het gebruik van metaforen, het gebruik van equivocatie en het gebruik van metaforen voor equivocatie.

Het gebruik van metaforen is niet enkel een nuttig retorisch instrument op zichzelf – dat is het óók, doordat een krachtige metafoor tot de verbeelding spreekt en bovendien als reasoning device functioneert. Hetzelfde geldt voor het geven van vraagontwijkende antwoorden – een goed vraagontwijkend antwoord kan nuttig zijn als politici zich nergens aan willen verbinden of als ze gezichtsverlies willen voorkomen.

Metaforen kunnen vraagontwijkende antwoorden op twee facetten versterken. Ten eerste is een metafoor overtuigend in redenering, terwijl een vraagontwijkend antwoord vaak ambigu, vaag of impliciet is. Een metafoor kan daarom de aandacht afleiden van deze (als negatief ervaren) kenmerken van een vraagontwijkend antwoord en kan zelfs een vraagontwijkend overtuigender maken doordat een metafoor het perspectief op een vraagstuk kan veranderen.

Ten tweede zijn metaforen overtuigend in verbeelding, doordat ze tot de verbeelding van de ontvanger spreken. Dit terwijl een vraagontwijkend antwoord een niet-rechtstreeks en niet-committerend antwoord op de vraag is. Wederom kan een metafoor de aandacht afleiden van deze kenmerken en zelfs het vraagontwijkend antwoord overtuigender maken, doordat het een politicus in staat stelt om een kort en eenvoudig antwoord te geven op een complexe vraag.

Politici zouden er dus goed aan doen om gebruik te maken van metaforen om vraagontwijkende antwoorden te geven in politieke interviews. Op basis van deze theoretische uiteenzetting heb ik hypothesen getoetst aan de empirie.

Deelvraag 2

Hoe maken politici gebruik van metaforen en van vraagontwijkende antwoorden in politieke interviews? Beschrijving van het gebruik van metaforen en het gebruik van equivocatie.

Uiteraard maakten de politici in de geselecteerde interviews voor dit onderzoek gebruik van metaforen. Dat deden ze echter niet helemaal in de lijn der verwachtingen vanuit het theoretisch kader. Zo bleek bijvoorbeeld Jan Roos – op het ideologische spectrum een (zeer) rechts politicus – een lagere Metaphor Power Index te hebben dan de (relatieve) centrapolitici Lodewijk Asscher en Mark Rutte.

Bovendien bleken de politici niet of nauwelijks krachtiger metaforen te gebruiken bij vraagontwijkende antwoorden dan bij daadwerkelijke antwoorden op de vragen. Zowel op de content-dimensie – waarbij het gaat om de inhoudelijke kracht van de soorten metaforen – als op de

intensiteit-dimensie – waarbij het gaat om de originaliteit van de metaforen – bleek er slechts een miniem verschil te zijn.

De politici gaven in 35% van de gevallen vraagontwijkende antwoorden op de vragen van de interviewers. Dit percentage is iets lager dan de gemiddelde 42% die Peter Bull vond in zijn onderzoek naar Britse politici. Daarnaast bleken de politici in de verkiezingstijd van de interviews vooral vragen te ontwijken om gezichtsverlies te voorkomen en niet om zich niet te committeren: in 77% van de gevallen ging het om het zogenaamde positieve imago, in 23% om het negatieve imago.

Ook inhoudelijk ontweken politici vragen op de manier zoals ik op basis van de theorie verwacht had. Ze ontweken vragen vooral op de context- en content-dimensie – met reacties die geen antwoord op de vraag zijn, of onduidelijk of impliciet zijn – minder op de zender- en ontvanger-dimensie – door niet hun eigen mening geven of het antwoord niet richten op de vraagsteller. Het ging voornamelijk om het imago van de politici zelf of hun partij, minder om het imago van anderen. Ook hier waren er nauwelijks verschillen tussen vraagontwijkende antwoorden met of zonder een metafoor.

De twaalf politici in dit onderzoek maakten dus gebruik van metaforen en van vraagontwijkende antwoorden, grotendeels op de manier zoals ik verwacht had. Er bleken echter geringe verschillen te zijn wanneer een antwoord zowel vraagontwijkend was als een metafoor bevatte.

Deelvraag 3

Hoe maken politici gebruik van metaforen om vraagontwijkende antwoorden te geven in politieke interviews? Beschrijving van de empirische overlap tussen het gebruik van metaforen en equivocatie.

Om deze laatste deelvraag te beantwoorden, heb ik de hypothesen getoetst aan de data van het onderzoek. De eerste hypothese – politici gebruiken meer metaforen bij vraagontwijkende antwoorden – bleek inderdaad juist te zijn. Gemiddeld steeg het gebruik van metaforen bij vraagontwijkende antwoorden met 81% – zie Afbeelding 9. Hoewel er geen significant verband te vinden was in de hoogte van de stijging tussen de politici, was onmiskenbaar dát er bij iedere politicus een stijging plaatsvond.

De resultaten bevestigen de tweede en derde hypothese niet – politici gebruiken geen sterkere metaforen bij vraagontwijkende antwoorden. Politici bleken gemiddeld, met een score van 2,578, niet de sterkere metaforen te gebruiken. Ook blijken ze gemiddeld, met een score van 1,496, niet de originele metaforen te gebruiken. Bovendien zat er nauwelijks verschil tussen de metaforen bij antwoorden en vraagontwijkende antwoorden. Ten slotte bleek er zelfs een klein negatief verband te zijn tussen het percentage ontweken vragen en de hoogte van de MPI per politicus.

De resultaten bevestigen weliswaar vierde en vijfde hypothese – over de dimensies en imago management bij vraagontwijkende antwoorden – maar liggen niet geheel in de lijn der verwachtingen. Politici ontweken vragen inderdaad vooral op de ‘content’- en ‘context’-dimensie – in zo’n 90% van de gevallen. Ook deden ze dat voornamelijk voor het imago van zichzelf en hun partij – in 90 tot 100% van de gevallen. Ook hierbij was echter nauwelijks verschil te zien tussen vraagontwijkende antwoorden met of zonder metafoor.

Concluderend maakten politici dus meer gebruik van metaforen om vraagontwijkende antwoorden te geven dan bij niet-vraagontwijkende antwoorden. Mijn verwachting is echter dat ze dit in de meeste gevallen niet bewust deden – dan zou je namelijk een verschil in de kracht van de metaforen en van de equivocatie verwachten. Ze leken eerder onbewust metaforen te gebruiken bij vraagontwijkende antwoorden, mogelijk doordat ze ‘om de vraag heen’ wilden praten en daardoor abstractere antwoorden gaven.

5.2. Beantwoording hoofdvraag

De hoofdvraag van dit onderzoek luidde als volgt: *Op welke manier gebruiken lijsttrekkers van politieke partijen metaforen om vraagontwijkende antwoorden te geven bij de Nederlandse Tweede Kamerverkiezingen van 2017?*

De eerste constatering die van belang is om deze vraag te beantwoorden, is de constatering dat politici meer metaforen gebruikten om vraagontwijkende antwoorden te geven dan om reacties te geven waarmee ze de vraag beantwoordden. De belangrijkste (theoretische) voordelen zijn dat de vraagontwijkende antwoorden niet-rechtstreeks en niet-committerend zijn, maar door het gebruik van metaforen wel overtuigend in redenering en in verbeelding zijn. In paragraaf 4.3.2. heb ik per politicus voorbeelden genoemd van dergelijke vraagontwijkende antwoorden met een metafoor.

Wat de politici in de twaalf interviews van dit onderzoek echter niet deden, is het gebruiken van krachtigere metaforen bij vraagontwijkende antwoorden dan bij niet-vraagontwijkende antwoorden. Dit terwijl de theoretische voordelen van het gebruiken van metaforen beter uit de verf zouden komen als de metaforen krachtiger zijn: ze worden actiever geïnterpreteerd (noem het ‘deliberatief’ of ‘by comparison’) als ze sterker en origineler zijn. Hieronder staat een voorbeeld van Emile Roemer:

I: (overlap) maar u bepaalt dat voor de NS, dat is een overheids-NV. Waarom gaat de SP op de stoel van de directie van de NS?

R: ja ik mag toch vinden wat ik ervan vind? Laat me wat mijn mening is –

I: (overlap) nee, ja, maar ik bedoel NS gaat – het punt is dat u daar natuurlijk niet over gaat.

R: o zeker, nou ja dat is maar de vraag, want je kunt altijd, als overheid heb je erg veel invloed –

Roemer ontweek hier op een nogal onbeholpen manier de vraag van de interviewer. Dat kon uiteraard zijn strategie zijn – om te reageren als de ‘normale’ man – maar een metafoor had hem kunnen helpen om de vraag op een subtielere manier te ontwijken. Met een metafoor had hij bovendien het beeld kunnen bestrijden dat hij ‘op de stoel van de directie van de NS’ wil gaan zitten. Een voorbeeld van een geval waarin een politicus een vraag subtieler ontweek met een metafoor, staat in onderstaand tekstfragment uit het interview met Henk Krol:

I: het gaat er mij nog steeds om van waarom komt u niet alleen – waarom richt u zich op alle ouderen? Waarom maakt u het generiek, dat maakt ook al alles wat u voorstelt zo duur namelijk?

K: nee, ik zet mij in om ouderen **weer een stem te geven**. want die zijn **hun stem verloren**, bijna alle partijen – (context, positief zelf)

Krol reageerde hiermee niet op de gestelde vraag – waarom hij zich richt op alle ouderen – maar op de vraag waarom hij zich richt op ouderen in het algemeen. Met de metafoor dat ouderen ‘hun stem hebben verloren’ en ‘weer een stem moeten krijgen’, verandert hij het perspectief op het vraagstuk. Een ander voorbeeld is onderstaand tekstfragment met Lodewijk Asscher, die – met behulp van een metafoor – niet onomwonden zei dat Turkije geen lid wordt van de EU, maar wel overtuigend is in verbeelding:

I: en is het ook een definitieve streep door het EU-lidmaatschap? Is er ruzie?

A: nou, het EU-lidmaatschap is toch, **lichtjaren verder verwijderd**. (content, negatief anderen)

Het korte antwoord op de hoofdvraag is dus dat de politici weliswaar méér metaforen gebruikten om vraagontwijkende antwoorden te geven – wat verstandig is – maar dat ze dit nog beter hadden kunnen doen door krachtigere metaforen te gebruiken.

6. Discussie

In dit hoofdstuk bespreek ik ten slotte de beperkingen van dit onderzoek, in termen van de generaliseerbaarheid van de resultaten van het onderzoek. Afsluitend benoem ik de mogelijke onderwerpen voor vervolgonderzoek die dit onderzoek oproept.

6.1. Generaliseerbaarheid

Zoals reeds aangegeven in de inleiding van het resultatenhoofdstuk (hoofdstuk 4), zijn er een aantal beperkingen aan de generaliseerbaarheid van dit onderzoek. Zo gaat het over 12 interviews van de Nederlandse publieke omroep en niet over interviews op televisie, in kranten of in nieuwe vormen van (social) media. In deze interviews ging het voornamelijk over één onderwerp – verkeer en vervoer – hoewel het in de interviews van Rutte en Asscher juist voornamelijk ging over de diplomatieke rel met Turkije. Bovendien kwamen in de interviews twaalf politici aan het woord, waarbij de meest rechtse politicus in het Nederlandse parlement ontbrak en er slechts één vrouw te gast was. Ten slotte zijn alle interviews op een vergelijkbaar moment – in een verkiezingsperiode – opgenomen en gaat het dus om een momentopname.

De resultaten van dit onderzoek zijn dus niet zonder meer te generaliseren – de data zijn namelijk niet geselecteerd om algemene trends te beschrijven. De resultaten geven daarentegen wel een vernieuwend inzicht in het gebruik van metaforen, het geven van vraagontwijkende antwoorden en het gebruiken van metaforen om vraagontwijkende antwoorden te geven. Er is dus meer onderzoek nodig om te kunnen concluderen of de resultaten uit dit onderzoek ook gelden op een langere termijn, of ze gelden voor meer politici dan deze twaalf, of ze gelden voor gesprekken over alle onderwerpen en of ze gelden voor interviews in alle media. Dat vervolgonderzoek zou zowel kwantitatief als kwalitatief van aard kunnen zijn.

6.2. Vervolgonderzoek

6.2.1. Kwantitatief

Er is dus meer onderzoek nodig om de relatie tussen het gebruiken van metaforen en het geven van vraagontwijkende antwoorden te onderzoeken. De resultaten van dit onderzoek zijn veelbelovend, aangezien de politici allemaal meer gebruik blijken te maken van metaforen bij vraagontwijkende antwoorden dan bij reacties waarmee ze de vraag beantwoorden. Dat betekent dus, gezien de beperkingen die ik hiervoor heb geschetst, dat er kwantitatief en grootschalig onderzoek nodig is om te onderzoeken of de bevindingen uit dit onderzoek te generaliseren zijn – bijvoorbeeld met data van een langere periode, meerdere media, meerdere politici en meerdere landen.

Voor dit onderzoek heb ik gebruik gemaakt van twee bestaande onderzoeksmethoden: de Metaphor Power Index voor de analyse van metaforen en de communicatieve dimensies en imago management voor de analyse van equivocatie. De methode voor het onderzoeken van metaforen is kwantitatief van aard – net zoals andere methoden zoals de MIP van de Pragglejaz Group – terwijl de methode voor het onderzoeken van equivocatie voornamelijk kwalitatief van aard is. Voor toekomstig onderzoek is het daarom nuttig om een vergelijkbare kwantitatieve ‘meetlat’ voor het onderzoek naar equivocatie te ontwikkelen. Op die manier zouden toekomstige onderzoeken de resultaten van de analyse van metaforen en equivocatie nog beter naast elkaar kunnen zetten.

6.2.2. Kwalitatief

Aan de andere kant is er juist ook kwalitatief en meer diepgravend onderzoek nodig. In dit onderzoek heb ik op een cijfermatige manier geanalyseerd of er een verband zit tussen het gebruik van metaforen en equivocatie. Daardoor blijven er echter ook een aantal vragen open staan die ik in de duiding van de resultaten heb aangestipt. Met een meer kwalitatieve methode zouden onderzoekers bijvoorbeeld kunnen analyseren of politici bewust gebruik maken van metaforen, of ze zich bewust

zijn van de kracht van het gebruik van metaforen, of ze bewust vragen ontwijken en of ze bewust gebruik maken van metaforen om een vraag te ontwijken. Mijn indruk, die ik eveneens heb beschreven in de duiding van de resultaten, is dat politici dit niet (altijd) bewust doen. Met kwalitatief onderzoek – denk aan interviews met politici en journalisten – kunnen onderzoekers deze verwachting toetsen.

Ten slotte kan het in toekomstig onderzoek naar vraagontwijkende antwoorden verstandig zijn om een Likert-schaal te gebruiken en om de vraagontwijkende antwoorden van politici te duiden. Deze methode is door Feldman (2004) eerder gebruikt en geeft meer inzicht in de vraagontwijkende antwoorden dan het onderscheid dat ik in dit onderzoek maakte tussen een antwoord en een vraagontwijkend antwoord. Een antwoord bevindt zich namelijk in een 'grijs gebied'. In combinatie met de analyse van de communicatieve dimensies en het imago management kan zo'n analysemethode van equivocatie net zo gebalanceerd worden als de Metaphor Power Index.

7. Bibliografie

- Alfahad, A. (2016). Equivocation in Arabic News Interviews. *Journal of language and social psychology, Vol. 35 (2)*, 206-223.
- Bavelas, J. (1998). Theoretical and methodological principles of the equivocation project. *Journal of language and social psychology, Vol. 17(2)*, 183-199.
- Bavelas, J., & Smith, B. (1982). A method for scaling verbal disqualification. . *Human communication research, Vol. 8*, 214-227.
- Bavelas, J., Black, A., Bryson, L., & Muller, J. (1988). Research note: 'political equivocation: a situational explanation'. *Journal of language and social psychology, Vol. 7(2)*, 137-145.
- Bavelas, J., Black, A., Chovil, N., & Mullet, J. (1990). Truths, lies, and equivocations. The effects of conflicting goals on discourse. . *Journal of language and social psychology, Vol. 9(1-2)*, 135-161.
- Bowdle, B., & Gentner, D. (2005). The career of metaphor. *Psychological Review, Vol. 112(1)*, 193-216.
- Brown, P., & Levinson, S. (1978). Universals in language usage. In E. Goody, *Questions and politeness: strategies in social interaction*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bull, P. (1994). On identifying questions, replies, and non-replies in political interviews. . *Journal of language and social psychology, Vol. 13(2)*, 115-131.
- Bull, P. (2 november 2016). Persoonlijke communicatie, gastcollege.
- Bull, P. (2000). Equivocation and the rhetoric of modernization. An analysis of televised interviews with Tony Blair in the 1997 British general election. *Journal of language and social psychology, Vol. 19(2)*, 222-247.
- Bull, P. (2008). Slipperiness, evasion and ambiguity. Equivocation and facework in non-committal political discourse. . *Journal of language and social psychology, Vol. 27(4)*, 324-332.
- Bull, P. (2016). *Theresa May has a very special technique for avoiding questions*. Opgeroepen op 5 12, 2017, van <http://theconversation.com/theresa-may-has-a-very-special-technique-for-avoiding-questions-67424>
- Bull, P., & Vandenberg, A.-M. (2014). Equivocation and doublespeak in far right-wing discourse: an analysis of Nick Griffin's performance on BBC's Question Time. *Text & Talk, Vol. 34(1)*, 1-22.
- Bull, P., Elliot, J., Palmer, D., & Walker, L. (1996). Why politicians are three-faced: the face model of political interviews. . *British journal of social psychology, Vol. 35*, 267-284.
- Burgers, C., Konijn, E., Steen, G., & Iepma, M. (2015). Making ads less complex, yet more creative and persuasive: the effects of conventional metaphors and irony in print advertising. . *International journal of advertising, Vol. 34(3)*, 515-532.
- Chandler, D. (2007). *Semiotics, the basics*. Londen en New York: Routledge, Taylor & Francis Group.

- Chong, D., & Druckman, J. (2007). Framing theory. . *Annual Review of Political Science*, Vol. 10, 103-126.
- Clayman, S. (1988). Displaying neutrality in television news interviews. *Social problems*, 35(4), 474-492.
- De Landtsheer, C. (2009). Collecting political meaning from the count of metaphor. In A. Musolff, & J. Zinken, *Metaphor and discourse* (pp. 59-78). Palgrave Macmillan.
- De Landtsheer, C. (2015). Media rhetoric plays the market. The logic and power of metaphors behind the financial crises since 2006. *Metaphor and the social world*, Vol. 5(2), 205-222.
- De Landtsheer, C. (2015). Political color of metaphor, with focus on black. The rise and fall of the Flemish extreme right Vlaams Blok/Vlaams Belang. *Politics, Culture and Socialization*, Vol. 6(1/2).
- De Landtsheer, C., & Vertessen, D. (2011). Ideological variation in political style and emotive strategy of metaphor. *Politics, Culture and Socialization*, Vol. 21(1).
- De Landtsheer, C., De Vries, P., & Vertessen, D. (2008). Political impression management: how metaphors, sound bites, appearance effectiveness, and personality traits can win elections. *Journal of political marketing*, Vol. 7(3-4), 217-238.
- De Landtsheer, C., Kalkhoven, L., & Broen, L. (2011). De beeldspraak van Geert Wilders, een tsunami over Nederland? *Tijdschrift voor Communicatiewetenschap*, Vol. 39(4), 6-21.
- Feldman, O. (2004). *Talking politics in Japan today*. Brighton, United Kingdom: Sussex Academic Press.
- Feldman, O. (2016). Televised political interviews: a paradigm for analysis. *Asian journal for public opinion research*, Vol. 3(2), 63-82.
- Feldman, O., Kinoshita, K., & Bull, P. (2015). Culture or communicative conflict? The analysis of equivocation in broadcast Japanese political interviews. *Journal of language and social psychology*, Vol. 34(1), 65-89.
- Goffman, E. (1955). *Interactional ritual. Essays on face-to-face behaviour*. England: Penguin Books.
- Greatbatch, D. (1986). Aspects of topical organization in news interviews: the use of agenda-shifting procedures by interviewees. *Media, Culture & Society*, Vol. 8(4), 441-455.
- Harris, S. (1991). Evasive action: how politicians respond to questions in political interviews. . *Broadcast talk*, 7699.
- Iyengar, S. (1994). *Is anyone responsible? How television frames political issues*. Chicago: University of Chicago Press.
- Kieskompas. (2017). *Kieskompas*. Opgeroepen op mei 2017, 17, van <https://home.kieskompas.nl/nl/>

- Kiesraad. (2017). *Proces-verbaal van de verkiezingsuitslag van de Tweede Kamer*. Opgeroepen op april 2017, 6, van <https://www.kiesraad.nl/actueel/nieuws/2017/03/20/officiële-uitslag-tweede-kamerverkiezing-15-maart-2017>
- Lakoff, G. (2004). Don't think of an elephant! Know your values and frame the debate. *Summary published on December 2, 2004*. CapitolReader.com.
- Lakoff, G., & Johnson, M. (1980). The metaphorical structure of the human conceptual system. *Cognitive science, Vol. 4*, 195-208.
- Martin, J. (1988). *A computational theory of metaphor*. Opgeroepen op april 2017, 6, van <http://www.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?AD=ADA607935>
- Nationaal Luister Onderzoek. (2017). *Luistercijfers (landelijk), januari-februari 2017*. Opgeroepen op april 2017, 7, van http://radio.nl/i/813024/a_image/445/470/Januari-Februari2017.pdf
- Neutelings, R., & Jansen, D. (1999). *Beleidstekstwijzer (p. 101-122)*. Den Haag: SDU.
- Ortony, A. (1975). Why metaphors are necessary and not just nice. *Educational Theory, Vol. 75(1)*, 45-53.
- Pragglejaz Group. (2007). MIP: a method for identifying metaphorically used words in discourse. *Metaphor and Symbol, Vol. 22(1)*, 1-39.
- Steen, G. (2008). The paradox of metaphor: why we need a three-dimensional model of metaphor. *Metaphor and symbol, Vol. 23(4)*, 213-241.
- Steen, G. (2015). *When is a metaphor deliberate?* Opgeroepen op april 2017, 6, van Researchgate: https://www.researchgate.net/profile/G_Steen/publication/266040474_When_is_Metaphor_Deliberate/links/54ae57340cf2213c5fe442cd.pdf
- Ting-Toomey. (2005). The matrix of face: an updated face-negotiation theory. In W. Gudykunst, *Theorizing about intercultural communications*. United Kingdom: Sage Publications Inc.
- Vertessen, D., & De Landtsheer, C. (2005). A metaphorical election style? Patterns of symbolic language use in Belgian politics. . *Paper for the ECPR Joint Sessions Workshop "Metaphor in Political Science"*. Granada, Spain.
- Watzlawick, P., Bavelas, J., & Jackson, D. (1967). *Pragmatics of human communication: a study of interactional patterns, pathologies, and paradoxes*. New York: W.W. Norton.
- Zinken, J. (2007). Discourse metaphors: the link between figurative language and habitual analogies. *Cognitive Linguistics, Vol. 18(3)*, 445-466.